

COLUMNNA LUI TRAIANU

ISTORIĂ. — SCIINȚE ECONOMICE. — DREPTU. — MEDICINĂ. — SCIINȚE NATURALE. — POESIA. — BIBLIOGRAFIĂ. — LITTERATURA POPORANĂ. — &c.

O NOTITA ISTORICO-MEDICALA.

Rien n'est plus commun que les bonnes choses : il n'est question que de les discerner ; et il est certain qu'elles sont toutes naturelles et à notre portée, et même connues de tout le monde. Mais on ne sait pas les distinguer. Ceci est universel.

Pascal, Pensées, I, 3.

Respoindă dillele trecute pe bătrânuș Pliniu, celu mai naiv și totu-d'o-data celu mai eruditu classicu din epoca lui Traianu, dede-rămu din intemplare peste indicațiunea unor medicamente romane, cari ni s'aū părută că le-aună mai fi cunoscute de unde-va din medica poporană a Românilor.

Ni adduserămă atunci a-minte că onorabilul d. Dr. Costache Vernavu, unul din medicii cei mai veterani în România, sunt acumă vr'o patru-deci de ani de cându scosese la lumină în limba latină o dissertație fără interesantă, în care attinge între celelalte sciință medicală a babelor nôstre dela terra.

Avusérămă dero firșca curiositate de a allătura testului lui Pliniu cu allu d-lui Vernavu.

Resultatul acestei ușore confruntațiuni, care nă-a costată abia câte-va ore, este unul din cele mai prețiose pentru istoria națională, venindu a demonstra legitima descendință italică a Românilor până și prin medicină !

In dureri de capu terranul nostru pune la frunte și la céfa foi de vîrda (1).

Pliniu (2), repetindu unu preceptu și mai vechiu allu celebrulai Catone (3), dice că tôte fețurile de vîrda sunt de minune la dureri de capu : „Cato crispam (brassicam) maxime probat, dein laevem grandibus foliis, caule magno; prodesse tradit capitis doloribus“.

In oftalmia terranul nostru recurge la succu de cépa (4).

Pliniu ni spune că pentru îndreptarea vederii este forte bine măcaru a miroși cépa, dero mai cu séma a-și freca ochi cu succul ei : „Caepae silvestres non sunt; sativae olfactu ipso et dela-erymatione caligini medentur, magis vero succi, inunctione“ (5).

In abscesse séu ujme terranul nostru întrebuitéză plataginea (6).

Pliniu attribue acestei ierbe intocmai aceia-si acțiune : „vis mira in siccando densandoque corpore, cauterii vicem obtinens“ (1), și ntr'unu altu locu : „plantago omnium generum hulceribus medetur“ (2).

Pentru tusse terranul nostru scie o multime de midu-löce.

Mați tóte se găsescu in Pliniu.

Pe sătenul română illu vindică de tusse hrénulă amestecată cu sachară (3).

În locu de sachară, Romanii cel vechi indulcău hrénulă cu mierea ; ecce totă diferența !

Pliniu dice : „ad tussim etiam mane jejunis raphanus prodest cum melle“ (4).

Terranul nostru mai are contra tussii nalba : althaea officinalis (5).

Pliniu de assemenea constată că cea mai indreptnică tusse trece de foile nalbei ferte in lapte : „in lacte decocta, quamlibet perniciosae tussi citissime medentur“ (6).

Totu contra tussii terranul nostru are planta numita luminarea-Domnului : verbascum (7).

Ei bine, Pliniu ni spune că acestu medicamentu vegetală are atâtă putere, incătu vindecă de tusse nu numai ómeni, dero pénă și vitele : „tanta huic vis est, ut jumentis etiam non tussientibus modo, sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu“ (8).

Morcovul contra tussii illu recommandă éroși d'o potrivă sătenii nostri (9) și Pliniu (10).

De assemenea planta potbelu : ussilago (11),

Pentru darea inderetă a laptelui babei române dela terra dau femeilor rosmarynă (12).

Pliniu dice : „Rosmarinum auget et lac in vino potum“ (13), mai adaugându apoi : „lactis ubertatem facit“ (14).

Pentru durere de dinți terranul nostru își afună gura cu dintele de callu (15).

Unu medicamentu atâtă de curiosu s'ară pără unicu in felul său.

Și totuși noi illu găsimu la vechi Romanii.

Pliniu dice : „in corde equorum invenitur os,

„dentibus caninis maximis simile; hoc scarificar dolorem, aut exento dente emortui equi maxillis, ad numerum ejus qui doleat, demonstrant“ (1).

Si mai originalu este midu-locul sătenilor români contra anginer : culu de rândunică (2).

Cine ore nu va fi surprinsu de a'lă găsi degia intocmai aşa in străbuna Româ ?

Ecce cuvintele lui Pliniu „in sale quoque servatae hirundines ad anginam una drachma bibuntur, cui malo et nidus earum mederi dicitur potus“ (3).

Acela-si medicamentu, ca poporanu, illu mai indica Celsu, unu altu scriitoru totu din epoca lui Traianu (4).

Ne oprimă aci.

Tinta nôstră d'o cam-data a fostu numai de a descepta attențiunea găuniloru medici români de prin districte, și chiaru a Consiliului Medicalu Superioru, prin inițiativa cărora, întrebându-se și cercetându-se pe la sate, s'ară puté face unu întregu codice allu medicinel poporane la posteritatea legionariloru .

Identitatea acestei medicine cu cea vechiă română aru da unei assemenei colectiuni o importanță extrema, nu numai pentru noi în specia, ci chiaru în genere pentru sciință, din următoarele done puncturi de vedere :

1-o. Demonstrându incă o data, pe callea cea mai ingeniösă, latinismul némului românescu;

2-o. Permittendu a înțellege unele dificultăți in Pliniu, remase pénă acuini nedeslegate.

Sulzer dicea in secolul trecutu, că nu există mai nici o bólă, contra cărila babei române să nu cunoscă vr'unu medicamentu (5).

Să le gruppamă dé o catu mai currêndu tóte aceste primitive recette; să le smulgemă la rândul loru din întunericu, precumă amă smulsu degia intr'o mare parte doinele și basmele ; apoi suppunêndu-le unei seriöse analise critice, să fimu sicuri c'o să se reverse bogate valluri de lumina !

HASDEU

(1) H. N., XXVIII, 49.

(2) Vern., 58.

(3) H. N., XXX, 12.

(4) De re medica, IV, 4, § 1.

(5) Gesch des transalp. Daciens, III, 56 ; „Seitenstechen und solche Krankheiten ausgenommen, welche schlechterdings eine Aderlass erfordern, wird man schwerlich eine andere erkennen, wider welche die Walachen nicht einige Arzneymittel wussten, und bey diesen verrichten nicht die Männer sondern die Weiber die Doktorsdienste“.

E PRÉ TARDIU.

„E pré tardiu !“ Ah ! ecce cuvîntul teu din urmă Sentința tea de flacări ce-ai scrisu pe fruntea mea ; Si pentru că cu dênsul speranțele mă se curmă, „E pré tardiu !“ cu lacrimi și eū voiu repeta.

(1) Vernav, Physiographia Moldaviae, Budae, 1836, in-8, p. 57.

(2) Hist. Nat., XX, 33.

(3) De rerustica, 157: „De capite et de oculis omnia deducet.“

(4) Vernav, 58.

(5) H. N., XX, 20.

(6) Vern., 60.

(1) H. N., XXV, 39.

(2) Ib., XXVI, 87.

(3) Vern., 58.

(4) H. N., XX, 13.

(5) Vern., 51.

(6) H. N., XX, 84.

(7) Vern., 58.

(8) H. N., XXVI, 15.

(9) Vern., 58.

(10) H. N., XXVI, 15.

(11) Vern., 58 — Plin., XXVI, 16 : „tussim sedat bechion, quae et tussilago dicuntur.“

(12) Vern., 59.

(13) H. N., XXIV, 59.

(14) Ibid., XXIV, 60.

(15) Vern., 58.

Nemică nu mai măngăia profunda'mă desperare,
Cându gemeteloră melle, suspinulă meă viu,
Tu le respundă ironică, cu zimbete amare,
Și rece, și cu silă, îngăni: „E pré tărđiu!“

* * *

O, umbră vaporosă ce'ncelă a mea durere!
O, visulă cellă din urmă allă tristului meă doru!
Eă tacă — tu ai voit'o — déru surda mea tăcere
N'o credi tu cellă mai ageră, mai dreptă resbună-
toru?

* * *

Aă disu că'n allă meă suffletă să stingă ori-ce spe-
rantă:
Eă bine, voiu fi însu-mă allă ânime călău!
Voiu fi o crêngă mórtă ce vîntulă o balană,
Cându séca la tulpina-i ună limpede părău!

* * *

Déru nu uita, cându lumea te va'ntreba de mine,
Cându sérpele căinătă din sînu-ți va mușca,
Cându vîntulă suvenirii va plângă lóngă tine
Șo umbră solitară mereu te va urma;

* * *

Tu nu uita c'o vînătă, de năluciri fecundă,
C'o vorbăi transformat'o în fiorosă pustiu,
Și că plângendă păecatu-ți prin năptecea cea pro-
fundă,
Ună glasă o va străbatte, dicendu: „E pré tărđiu!“

LACRIMELE

Se 'nsereză: răde pale
Printre umbre se resfrângă;
Eă tăcută m'oprescă în calle
Asculându în sumbra valle
Frundele ce plângă.

* * *

Greeră se scaldă 'n rouă;
Bórele, în cîntulă loră:
Tôte, două cîte două,
Parcă țessă o lume nouă
In beță d'amoră.

* * *

Numai eă, melancolie
Prédă dată de sufferină,
Vîrsă în urma bucuriei
Pe altarulă poesie
Lacrime ferbină.

* * *

Eă na plângă allă vîtej săore
Să destinulă inamică;
Nu; eră făi o cugetare,
Adă o cîrdă plângetore,
Mâne... ună nemică!

* * *

Inse plângă, căci nu potă spune
De ce astă-feliu mă topescă;
Dorulă taică ce răpune
Viéta peputulă meu giune,
Si de ce trăescă?

* * *

Farmecă? Vissă? Deliră? Chimere?
Spuneti voi, dille ce plângă,
De ce rouă în doră pere?

De ce 'n lacrimă și 'n durere
Incă 'n doră mă stîngă?

VASILE D. PAUNU.

MANUSCRIPTELE LUİ I. F. TRAUSCH.

(Finea. — Vedă nr. 142)

II. IN QUARTO

- 1a. *Diplomatarium Transsilvanicum Jos. Fr. Trausch. Volumen unum, et Supplementorum volumina duo.* 3 tomă.
  - 1b. *Diplomatarium Transsilvanicum Jos. Fr. Trausch. Volumen minus continens literas miscellaneas.*
  - 2a. *Diplomatarium Transsilvanico-Siculicum addita Mantissa Notationum et aliquot Commentationum de Siculis.*
  - 2b. *Josefi Fr. Trausch Diplomatarium Transsilvanico-Saxonum.* (Volumini I. praemissa sunt observationes de antiquitatibus diplomaticis Hungarico-Transsilvanicis). *Volumina septem, et Supplementorum volumina quinque, insimul 12.*
  - 2c. *Jos. Fr. Trausch Diplomatarium Transsilvanico-Valachicum, addita Mantissa Notationum et Observationum de Valachis et Transsumpto Conventus de Kolos-Monostor.*
  - 2d. *Josefi Francisci Trausch Diplomatarii octodecim (1. in Folio, 17 in Quarto) voluminum Indices chronologici.*
  - 2e. *Fasciculus Literarum praeprimis Clerum Transsilvanico-Saxonum concernentium, collectus ab Anonymo.*
  - 2f. *Regesten siebenbürgischer Urkunden in Staats- u. Landes Archiven, sowie in gedruckten und handschriftlichen Sammlungen.*
  - 3 Index historicus, diplomaticus, antiquarius, publico-politicus et juridicus ordine alphabetică elucubratus per Jos. Comitem Kemény, locupletatus per J. Fr. Trausch. 2 tomă.
  - 4 Josefi Comitis Kemény Transsilvania. Notitia geografico-statisticae diplomaticae locupletatae per J. Fr. Trausch. 3 tomă.
  - 5 Magistri Marci Fronii Kurutzo-Labantzologia.
  - 6 Magistri Marci Fronii Stephanica. Originale.
  - 7 Magistri Marci Fronii Diarium aliquot annorum. Originale.
  - 8 Magistri Marci Fronii Fatalis urbis Coronensis exustio 1689. Originale.
  - 9 Samuelis Köleséri Compendium juris Transsilvanici.
  - 10 Martini Schmeizel, Notitia Principatus Transsilvaniae.
  - 11 Martini Schmeizel, Entwurf der vornehmsten siebenbürgischen Begebenheiten von 1700 — 1747
- samt Fortsetzung des Hermannstädter Stadt pfarres Christian Zieglerbis 1754.
- 12 Auszüge aus Christof Neidel's Tagebuch.
  - 13 Simon Christoph alias Gaitzer's Geschichte des Kurutzen-Krieges.
  - 14 Andreea Huszty: Vaivodae Transsilvaniae.
  - 15 Joh. Filstich: Historia ecclesiastica totius Transsilvaniae.
  - 16 Enchiridion Martini Harnung Pastoris Coronensis. (Geschrieben vom Prediger Aerder).
  - 17 Magistri Georgii Soterii Transilvania celebris.
  - 18a Thomas Tartlers Collectanea zur Particular-Historie von Kronstadt. Fortgesetzt von Jos. Fr. Trausch.
  - 18b Josef Trausch's Collectanea zur Particular-Historie v. Kronstadt. (Als Supplementband zu Thom. Tartler).
  - 19 David Herrmann: Annales politici et ecclesiastici Transilvaniae. (Geschrieben von Lucas Colb).
  - 20 David Herrmann: Jurisprudentia ecclesiastica Saxo-Transsilvanica (Geschrieben von Josef Teutsch).
  - 21 Georgii Draudt, Pastoris Zeydensis, Fasciculus Scriptorum miscellaneorum de rebus ecclesiasticis et decimalibus.
  - 22 Collectiones Privilegiorum Ordinis ecclesiastici Saxonum et Actorum ejusdem Synodalium ab anno 1545 usque 1736 a Luca Colbio Pastore Rosons. collectae et scriptae, additis Indicibus.
  - 23 Josefi Benkő Transsilvania specialis. 4 tomă.
  - 24 Petri Bod Sicilia.
  - 25 Geografie von Siebenbürgen eines Unge- nannten unter dem Titel: Magni Principatus Tranniae seu Transsilvaniae Geographia A. F. Büschingii Geographiam A. C. 1767.
  - 26 Das sächsische Privatrecht von Steinburg nebst vielen Bemerkungen von mir und Steinburgs verschiedenen Rechtsfällen samt Auszügen von meines Vaters Hand. — Vorausgeht: Praxis judicaria secundum Statuta Saxonum (deutsch 36 Seiten).
  - 27 Joh. Nagy Jus Saxonum, Kinder de Comitibus, item Haner prisca et recentiora Regum Hungariae Oracula.
  - 28 Joannis Winkler Jus patrium Transsilvanicum publicum et privatum. Partes IV. 2
  - 29 Stylianaria seu formulae Styli in Foris Principatus Transsilvaniae usualis.
  - 30 A Stylusokról és a Tabuláris Instructio Magyarázatja.
  - 30 Statuta Ministerialium A. C. additorum Coronensium Mich. Albrich Past. Rothbach.
  - 31 Journal über die Verhandlungen des Siebenbürgischen Landtages 1790/1.
  - 32 Josefi Teutsch Collectanea, orig.

- 33 Literæ currentales Capituli Barcensis.
- 34 Nathanaelis Trausch Pastoris Zeydensis Collectanea historico-ecclesiastica.
- 35 Nathanaelis Schuller Jus Saxonum Transsilvanorum Augsb. Conf. additorum ecclesiasticum, cui praemissa Jac. Aur. Müller Deductio jurisdictionis ecclesiasticae Cleri Saxonici — et Apologia Ordinis ecclesiastici contra Magistrum Joannem Zabanum.
- 36 Martin Felmers Abhandlung von Ursprung der Sächsischen Nation in Siebenbürgen nebst Anmerkungen von Heyendorff und Cornides.
- 37 G. J. Haners fürstliches Siebenbürgen.
- 38 Ballmanns Geschichte von Siebenbürgen.
- 39 Chroniken und Tagebücher: a) Wolfs Hydra etc. 8. Stück. b) Paul Leypolds Chronica etc. 35 Stück. c) Schässburger Chronik v. Krauss etc. 11 Stück. 3 tom̄.
- 40 Kleins Geschichte von Bistritz u. a. m.
- 41 Josef Martonfi's Recension der Balmanni-schen Geschichte von Siebenbürgen nebst Schlözers Correspondenz mit Filtsch, Eder, Marienburg, Rosenfeld, und Recensionen über Schlözers und anderer Bücher zur Geschichte der Siebenbürger Sachsen.
- 42 G. Mich. von Herrmanns Tagebuch. Originale.
- 43 G. Mich. von Herrmanns Historische Ver-fassung der Sachsischen Nation.
- 44 Christian Heyser's Bathori und Weiss.
- 45 Christian Heyser's Meinhard oder die Kreuz-Ritter im Burzenland.
- 46 Mich. Fronius Siebenbürgischen Hof-Secre-tärs Bemerkungen zu Felmers Geschichte von Siebenbürgen. (Englisch, lateinisch und französisch).
- 47 Johann Filstich's kurze geografische und hi-storische Aumerkungen von Siebenbürgen.
- 48 Josef Filep Vice-Directoris Fiscalis Praxis judiciaria Transsilvanica. In ungarischer Sprache.
- 49 Magyar Pör vagy is az Erdély Perlekedésnek modja, leírta Lányi Theophilus — item Ex-cerpta ex historia Juris Hungaro-Transsilvanici — et alia judicialia lingua hungarica.
- 50 Constitutiones seu Protocolares Articuli di-strictus Fogaras ab anno 1638 emanati.
- 51 J. Sartorii Pastoris Crucensis Manuale rerum ecclesiasticarum 1763.
- 52 Christani Schesaei Ruiuae Panonicae Lib. V. usque XII.
- 53 Siebenbürgische Denkschriften, Majestäts-gesuche, Berichte Sächsischer Legaten äl-terer und neuerer Zeit, worunter Magistri Joh. Zabauii Diarium expeditions Viennensis 1691, Johann Tartlers, Sachsenheim's, J. Fr. Rosenfeld's, Trausch's Tagebücher u. a. m. 1
- 54 Gedruckte und geschriebene Gelegenheits-Gedichte auf Kronstädter und Andere 1581 — 1829.
- 55 Siebenbürgische Leichen-und andere Gele-genheitsgedichte u. Reden 1655 — 1845 und 1783 — 1859.
- 56 Lebensläufe und Leichenreden auf Kron-städter und Andere 1749 — 1839 und 1712 — 1866.
- 57 Leichen und andere Gelegenheits-Reden auf Kronstädter und Andere 1628 — 1818.
- 58 Theologische Dissertationen von Sieben-bürgischer Sachsen. 45 Stück alphabethisch geordnet.
- 59 Medicinische Dissertationen von Siebenbürgischer Sachsen. Alphabetisch geordnet.
- 60 Martin Felmer's Adversaria ad historiam Transsilvanicam u. Bemerkungen zur Trans-silvania celebris des G. Soterius. 1
- 61 Georgii Rheter Quæstoris Coronensis et (ge-neri ejus) Michaelis Fronius Collectaneorum Tomus Sextus. 1
- 62 Catalogus Bibliothecæ Gymnasii Coronensis ordine alfabet. per J. Fr. Trausch adornatus 1830. 1
- 63 Relationes Commissariorum Ferdinandi Regis de statu Transsilvaniae 1552.
- 64 Chronologische Uebersicht aller gedruckten Urkunden, welche die Geschichte der Sach-sen in Siebenbürgen bewähren bis zum Jahr 1845, von Jos. Fr. Trausch.
- 65 Jos. Teutsch : 1) besondere Nachricht von Burzenland; 2) Denkmal der Burgen im Bur-zenland; 3) Richter in Kronstadt; 4) histo-rische Zugabe im Auszug; 5) Kronstädter Miscellaneen 1335 — 1782 und 1751 — 1814; 6) Erdbeben in Burzenland, 26 Ok-tober 1802; und 7) Nachträge und Berich-tigungen zu Josef Teutsch's Schriften.
- 66 Baron Samuel Bruckenthal's Denkwürdig-keiten zur Geschichte der Siebenbürger Sach-sen; — nebst der denselben vorgebundenen historischen Verfassung der sächsischen Na-tion von G. v. Herrmann, Kronstädter Notär 1774.
- 67 Tagebuch des Kronstädter Stadthannen Mi-chael Fronius 1715 — 1727.
- 68 Auszug aus den Tagebüchern des Michael Weiss sammt Fortsetzung; Fuchsii Nota-tiones historicae et Andreæ Hegyes Dia-rium, denique Lucae Griengras Schediasma de anno 1528.
- 69 Josef Teutsch's wohlgemeinte Vorschläge dem Verderben zu wehren 1732. Aufrichtige Entdeckung: warum die meisten Christen-kinder übelgerathen, mit Erziehungs-An-weisung 1733 und das Kind Jesus andern Kindern zum Exempel vorgestellt 1733.
- 70 Simon Christoph alias Gaitzer's Tagebuch. Original.
- 71 Recension des Enyeder Collegiums über Ma-rienburg's Geografie von Siebenbürgen.
- 72 Siebenbürgisch-sächsische National Pyra-mide zur Feier der Ernennung Joh. Tar-
- tler's zum Grafen der Sachsen. (Lithog. 1824).
- 73 Georgii Mathiae Pastoris Breundorfensis Collectanea literaria. Originale.
- 74 Laurentii Topeltini Collectanea historica. Originale.
- 75 Der siebenbürgische Fürst Gabriel Bathori, historisch beschrieben vom Superintendenten G. J. Haner.
- 76 Josef Francisci Trausch Adversaria de ini-tiis, juribusque et vicissitudinibus Saxonum in Transsilvania. 5 tom̄.
- 77 Josef Francisci Trausch Onomasticon Viro-rum de utraque republica in Magno Principatu Transsilvaniae et præcipue de Li-bera Regiaque Civitate Coronensi bene me-ritorum.
- 78 Josef Francisci Trausch Vestigia diploma-tica sacri et profani Ordinis Saxonum tam antiquioribus temporibus Bona nobilitaria in Transsilvania jure partim perennali, partim inscriptio possidentium. 1.
- 79 Josef Franz Transch's Analecten zur Ge-schichte der deutschen Ritter und der Orts-schaften in Burzenland.
- 80 Josef Francisci Trausch Analecta scholastica Transsilvanica potissimum Coronensis.
- 81 Josef Franz Trausch Analecta religionaria Transsilvanica. 3 tom̄.
- 82 Josef Franz Trausch's Abhandlungen u. Be-merkungen über die Civil-und Criminal-Rechtspflege und Gerichte der Ungarn und Szeckler in Siebenbürgen.
- 83 Josef Franz Trausch's Chronologisches Ver-zeichniss und Sammlung von Statuten, Ver-ordnungen und Erläuterungen der sächsi-schen Municipalgesetze, insonderheit für die Civil-und Straf-gerichtspflege nebst einigen beweiskräftigen Urtheils-Sprüchen.
- 84 Josef Franz Trausch, Materialien zu einem Commentar zu den siebenbürgisch-sächsi-schen Statutar-Gesetzen.
- 85 Josef Franz Trausch's Siebenburgische Land-tagsverhandlungen sowol älterer, als auch insonderheit neuerer Zeit. 3 tom̄.
- 86 Josef Franz Trausch's Statuten, Programme und andere Schriften gelehrter Gesellschaf-ten u. Vereine in Wien, Ungarn und Sieben-bürgen, nebst Briefen von vaterländischen Gelehrten.
- 87 Josef Franz Trausch's literarische Notizen von älteren und neueren Druckschriften über Ungarn und Siebenbürgen. 2 tom̄.
- 88 Josef Franz Trausch's Verzeichniss von Abhandlungen über Ungarn und Sieben-bürgen, welche in inn-und ausländischen Zeitschriften und Sammelwerken vorkom-men.
- 89 Josef Franz Trausch's Verzeichnisse und Nachrichten von gedruckten und handschrif-tlichen Werken und theils öffentlichen,

- theils Privatsammlungen meist seltener Schriften über Ungarn und Siebenbürgen. 2 tomī.
- 90 Josef Francisci Trausch Notitia rerum Transsilvanicarum statistico-geographicarum.
- 91 Josef Francisci Trausch Collectanea zur Geschichte der Moldau und Walachei und der Walachen in Siebenbürgen.
- 92 Josef Franz Trausch Collectanea zur Kennniss der politischen und religiösen Verhältnisse der Walachen in Siebenbürgen.
- 93 Sammlung von Abhandlungen und Acten ueber das ältere und neuere Steuerwesen, das lucrum camerae und den 8. Martius-Zins, Das 1. Stück :
- Joachim Bedeus Geschichte der Contribution etc. u. a. m. über Steuern älterer und neuerer Zeit (Zus. 34 Stueck).
- 94 Monographien zur Geschichte der siebenbuergerischen Fuersten und der in Ungarn und Siebenbuergen vorgekommenen Schlachten und Revolutionen. Das erste Stueck :
- Johann Kinder de Friedenberg Idea Principium Transsilvaniæ u. a. m. (Zusammen 30 Stueck).
- 95 Sylloge Tractatum Iura Nationis Saxonicae in Privilegiis et Legibus fundata vindicantium, wovon das 1. Stueck :
- G. de Herrmann Observationes circa jura Saxonum etc. (Zusammen 18 Stueck).
- 96 Sylloge Tractatum Forum productionale et causas productionales contra Saxones agitatas concernentium, wovon das 1. Stueck : Historica Descriptio Fori productionalis u. a. m. (13 Stueck).
- 97 Acta et Commentationes de jure decimali Pastorum Saxoniorum e Collectaneis J. Fr. Trausch. Volumen I-mum, wovon das 1. Stueck :
- G. J. Haner Adseriones de privilegio Saxonum u. a. m. (21 Stueck).
- 98 Acta et Commentationes de jure decimali Pastorum Saxoniorum e Collectaneis J. Fr. Trausch. Volumen II-dum, wovon das 1. Stueck :
- J. Bergleiter Breviculum Historiae decimalrum u. a. m. (Zusammen 50 Stueck).
- 99 Verzeichniss der Gesandschaften von Siebenbuergen an türkische und römische Kaiser u. a. m. (Zus. 42 Stueck).
- 100 Recensionen ueber sächsische National-Geschichten, Schloezers u. a. m. a) 20 Stueck und b) 31 Stueck. 2 tomī.
- 101 Martini Ziegler Collectanea historica u. a. m. von Albrecht, Mark. Fronius, Mark. Tartler, Michael Fronius, Joh. Seivert (ueber Makowsky) etc. 12 Stueck.
- 102 Tagebuecher von Thom. Tartler, G. v. Herrmann, Jakob Raab, Christ. Marienburg etc. (Zus. 9 Stueck).
- 103 Tagebuch des Andreas Tartler.
- 104 Literarische Original-Correspondenzen-Sammlung des Jos. Fr. Trausch. 4 tomī.
- III. IN OCTAVO:
- 1 Magistri Marci Fronii nova Ecclesia et Schola ad Brassobi radices 1703. Original.
- 2 Daniel Wolff, das bedrängte Dacia.
- 3 Magistri Marci Fronii Diaria. Original.
- 4 Danielis Fronius Diarium. Original.
- 5 Petri Banfi, Buergers von Kronstadt, Tagebuch. Original.
- 6 Calendarium Eberianum mit des Michael Forgäts aus Kronstadt Tagebuch. Original.
- 7 Johann Filstich, Kronstädter Rektors, geografische und historische Anmerkungen von Siebenbuergen. 2 tomī.
- 8 Geschichte von Siebenbuergen. Auf dem Kronstädter Gymnasium vorgetragen vom Rektor Paul Roth.
- 9 Ebendieselbe nebst der Fortsetzung des Rektors Martin Closius. 3 tomī.
- 10 Geschichte von Siebenbuergen. Auf dem Kronstädter Gymnasium vorgetragen vom Rektor L. J. Marienburg. 2 tomī.
- 11 Andreas Tartler's Tagebuch.
- 12 Statuta Capituli Barcensis Michaelis Albrech Pastoris Rothbach.
- 13 Literae currentes Capituli Barcensis scriptae per Marcum Deidricum, Petrum Mederum aliasque. 3 tomī.
- 14 Johann Peter Roth, Pfarrer in Marienburg, Gedichte und Satyren.
- 15 Sammlung von Scherz-und Spottgedichten aus alter und neuerer Zeit.
- 16 Liber Notarialis seu Congeries verborum et formularum Styli curialis in Transsilvania et Historiae patriae etc. particularium additis interpretationibus coacervata per Jos. Franc. Trausch 1827 sq.
- 17 A Közölgok folytatásokban előforduló Szavak. In dem gedruckten Buche : „A Tiszabéli irás módjának rzavai. Lateinisch, ungarisch und deutsch von J. Fr. Trausch.
- 18 De vita aeterna septem illustria Dicta cum totidem precationibus. Auctore Luca Pollicone V. D. Min. Vratislav. 1592. Auf Pergament geschrieben.
- 19 Stammbuecher meines Grossvaters Mich. Ennyeter, meines Vaters Johann Josef Trausch und das Meinige, sowie des Georg Spökelius aus Kronstadt (1655—1659).
- 21 Consignatio Pastorum Ecclesiae Coronensis et totius Barcensis dioeceseos.
- 22 Hans Wayda's und seiner Nachkommen Tagebuch vom Jahre 1560—1685.
- 23 Josef Deutsch Rechenkunst. 2. Auflage Kronstadt 1755 mit weißem Papier durchschossen und vielen, die alten walachischen und siebenbuergerischen Muenz-Gewicht und Mass-Verhältnisse erläuternden handschriftlichen Bemerkungen.
- 24 Calendarium Eberianum cum notis historicis manuscriptis Irenaei, Totscheri et Joannis Regius Bistriensium. Orig.
- 25 Rubricae sive Synopsis titulorum et §-orum Iurium municipalium seu Statutorum Nationis in Transilvania Saxonicae, Notis historicis, chronologicis ac juridicis illustratae per Jos. Trausch.
- 26 Biografisch-literarische Denkblätter der Siebenbuerger Deutschen von Jos. Trausch nebst Anhängen. 6 tomī.
- 27 Genealogia Iacobi Zabanii scribendo inchoata anno 1697 diebus Aprilis (1677—1697). 1.
- 28 Josef Franz Trausch's Kronstädter Lebensläufe. Alfabetisch.
- 29 Josef Franz Trausch's lebensgeschichtliche und zum Theil literarische Nachrichten von Siebenbuergerischen, Hermannstädter und einigen andern Sachsen.
- 30 Josef Franz Trausch's siebenbuergerische biografische Skizzen. Pendant zu Soterius Transsilvania celebris—und Biographica von Johann Filtsch senior.
- 31 Josef Franz Trausch's biografische-literarische Denkblätter der siebenbuerger Ungarn und Szeckler sammt Nachrichten ueber einige anwärtige Verfasser bemerkenswerther Schriften ueber Ungarn und Siebenbuergen. Alfabetisch. 2 tomī.
- 32 Auszug aus Lebenslauf (Autobiographie) des k. Raths und ehemaligen Stadthannen G. v. Herrmann.

TIRGOVISTEA.

Ce mania să fie, ce bolă a naționalității române, a voi totu Românul, care nu scie nemicu, să se arrete că scie ce-va, prin smintirea unui lueru a căru natură nu o cunnoscε, prin schimbarea unei numiri ce n'o intellege?!

Cându arū avé acesti ómeni conșienta de reulă ce facă, negrești că nu l'arū face, deși ambițiunea ignorantă este celu mai cumplită flagelul pentru tōte lucrurile.

Pre ce se va fi basată acella care va fi parodiati Tirgovistea scalăubându' i numele cu care a trăit ea de cându se scie despre dēnsa?

Anu mai arretată de multe ori reulă ce facă nouă proprietari cari iși agonisescu căte o moșia și indată 'i schimbă numele seu propriu, porclind'o după numele noulu ei proprietarū.

Ce pagubă mare pentru istoria teritoriului terrei și pentru geografia comparată a terrei mai allesu!

Căte numiri de coloni, căte numiri de capi de coloni s'aștărsu de pre unde erau inscrise pre întinderea Daciei, — precumău mai remasă Frătescă (Fratensi) Caineni (Caininia), Calugereni (Calugeris), Porcescă (Porcia); pre urmă Talpa (Tapes), etc., și altele de altă natură istorică precumă Nedațăi etc., (1) — ca să

(1) Reproducendu acestu articolu, suntemu de parte înse de a împărtăși totu-d'o-data assertiunile nedemonstrate și chiaru nedemonstrabile alle autorulu. — Nota Redacțiunii.

pună în locul lor unu nume neinsemnatioru, care să nu pote spune nemicu printre ţările de cătă că a avută cete-va paralle omului să și cumperi o moșia!

Din nenorocire charte vechi nu sunt, și nici că aii pré-āmblatul pre la noi geografii vechi-mi, cei cari au spus că ceva despre celelalte țerre.

Itinerariul lui Antoniu se ocupă numai de orașele și cetățile de pre dréptă Dunării, pre unde staționau legiunile cari tineau garnisonă și în Dacia.

Ptolemeu, Strabon și Erodot, despre noi și despre alle noastre au spusă pré-puține și forte incurcată.

In evul de mijdu-locu, tablele teodosiane ne arăta căto ce-va, alle căto numi sunt în limba classică română (?), din care putem trage puține folosă în geografia noastră comparată, pentru că localitățile, pre acel timp mai alăsui (?), aveau negreșită căto mai multe numiri, precum vedem chiară astă-dă în Transilvania: cine arăpută crede că „Cronstatul” este „Brașovul”, „Stephanopolis” este totu „Brașovul”, etc?

Procopiu, care este celu mai bogat în numiri de orașe, cetăți și castelle, pare că se referă să se depărteze de Dunăre din partea stângă, tinându-se strictă de reparațiunile numai făcute de Iustinianu, cari nu au fost puține și pre stânga Dunării, precum o atestă lucrul. *Scylax*, *Hierocles*, *periegesele* și *peripiele* bizantine și venetiane, nu se depărtează de Dunăre, în cătu noue nu ne remană alte documente pentru geografia, și pentru geografia noastră comparată, decât numiriile localităților pastrate din generațiu în generațiu, prin tradițiu nealterate, și din cari numiri etimologii istorici, căndu și vomă avă, voră pută să descopere multe lucruri.

Să spună o descoperire despre care amă mai vorbitu, îmi pare, și altă data unde-va.

Căutându prin vocabularul de limbe vechi perdute, precum dialecte celte etc., găsescu că „Argeșu”, sinonim cu „Ardech” din Gallie, însemnă „apă albă”, și n'adversu, cine pote nega nuanțele differitelor ape, și cine pote dice că Argeșu nu este gârla cea mai albă din România? Ialomița nu va să dică altu-ce-va decât „gârla galbenă”, din „galba” doricu și „mita” (galbenu) într'unu dialectu celtu (!!).

Pre căndu aveam Archivele, folisetându prin chrisove (?) găsescu că pene acumă 200 de anni „Ialomița” se numia „Galbina”.

Indouială dero pentru mine n'a mai remasă că „Ialomița” va să dică „Galbina”, și n'adversu cine pote dice că Ialomița nu este cea mai galbenă gârlă ce avemă în terra nostra?

Pentru ce apele verdi alle Dâmboviței se chiamă „Dâmbovița”, voră spune-o norocii generatiunilor viitor. Ară trebui înse ca noi, pentru că nu intellegem ce va să „Dâmbovița”, să i poimă numele pene să-lă adducemă a ne da unu sensu pre intellesul nostru? — Cred că ară fi forte absurdă una ca aceasta.

Tôte numiriile de munți, de vali, de piscuri, de gârlă etc., trebuie să fi avută unu sensu ore-care, și de multe ori indicându chiară o affinitate cu altu ce-va analogu, precum „Penteleul” cu „Pentelicu”, Sinaia cu „Sinaia” etc. Să căutăm semnificarea acestor numiri priu deosebite dialecte essistante său perdue, să observăm analo-

giele ce rechiamă aceste numiri, și să nu le smintim numiriile transmisse noue cu fidelitate de generațiunile trecute. Să nu ne necăzim, să nu ne impătentăm căndu nu intellegem sensul unei numiri în limba noastră actuală; celle vîtate se descoperă totu așa de anevoia ca și inventiunile necunoscute nici o-data.

Nu este nici unu nume propriu, care să nu fie în sine o calificare, care să nu ală unu sensu în limba în care s'a creatu. Si etimologii tragă mari folosă pentru istoria popoarelor și affiliările lor cu assemenea natură de studie.

„Bogdanu, Draganu”, este același lucru cu „Teodoru, Agapie”, și apoi éroș „Alexandru, Nicolae” au remasă netraduse nici intr'o limba, păstrându și semnificarea numai în limba greacă: „conducătoru de omeni, biruitoru de norode.”

„Branu” la noi este numirea ce însemnează în limbele celte căto ce însemnează „Cesaru” la Romanu (?), căto ce însemna „Faraonu” la Egypen, căto ce însemnă „Baraon” la Indianu (?), numiri ce se repetă de cată stăpani de robă la noi, spre insultă Tiganiloru veniți din Indi séu din Egiptu, precum se insultă robă in Grecia cu numele „Davos.”

Din etimologia numiloru propriu, găsimu alianțe precum în numele *Mușata*, „Frumosa” din Pindu; Romanu macedoneni, la căto ce dicemă noi „Frumosa”, ei dică „Mușata”. S'apoi assemenea affinități se conservă și chiară fară alterare, precum pre „Zorilla” din mitologia românesca, illu vedem ministru astă-dă in Spania (!!).

Ară fi negreșită să se scrie volumină ca să se dovedescă nisce adeveruri atâtă de cunoscute (?) pe unde este istoria, geografia vechia și nouă, etimologiă in litteratură etc.

Amă attinsu dero căto lucruri spre a arăta cătă gresală facă căto schimbă numiriile localităților, precum să facă mai alăsui in Buccuresci unde său dată atâtea numiri fără sensu din mitologii și istorii, străine cu totul noue, stergându numiriile mahalaleloru, alle ulițeloru pe cari, incetul cu incetul, din cunoscintele treptată alle tesaureloru noastre, cari putredescu necunoscute prin pînă și archive, să putem face o-data istoria capitalei României, căci precum amă mai arrătată si alte dăi, descoperirile se facă pe totă dina: o făia de zestre, spre exemplu, de acumă două-trei secoli, ne spune unele; unu processu, o anafora, ne spune altele; o m-sură a Vorniciei de Poliția, a Agiei, séu a altelor dregătorie, ne spune altele, în cătu aglomerație să scimă pentru ce ulti care trecea prin săracimea gruppata pe pările dellulu Mitropoliei, se dicea „Podul Caliciloru”, era nu allu „Calicen!”

— Ce va să dică „Calicen!” de unde să a scosă aceasta? Astă-felu amă agăunsu să scimă ce aii fostu „Vitanu”; să scimă că Buccuresci se întindeau mai anteul del „Curtea-vechiă”, care era centrul, pene la „Zlătari”, adecă pene in „Aurari”, și apoi său intină pene la Cișmigiu-roșia; că căto ce numim „Podul Mogosoei”, numită astă-felu sub Brâncovenu pentru că ducea la moșia sea „Mogoșoaia”, se numia mai naiv „Ulița Cilibiu”, trecându printre grădinele domnești care și aveau glocurile de ape la Cismigiu, unde era reședința marilor meșteru de cișmele; că acel „Cilibid” urmăza să fi fostu vre-unu apărător fugită din Constantinopole, căruia domnii români să fi dăruită unu locu de casă, și a ur-

matu a se numi „Cilibiu” dela calitatea sea de tăzepiș, precum „munsiu-Jean, munsiu-Lynche”, **beizadéua** cumă amă dice (?).

La „Beilicu”, se scie pentru ce se dice așa; la „Jicuța”, se scie pentru ce se dice așa; la „Foișorul”, se scie pentru ce se dice așa; la „Isvorul”, se scie pentru ce se dice așa; și apoi, lăsându numiriile pe industrie, scimă pentru ce se dicea „Ulița Nemțiloru, Ulița Franțuzescă”, etc.

Acumă ce mai scimă ore? — „Ulița Grațielor, „Ulița Muselor, Ulița Artelor, Ulița Silfideelor” etc!

Ară dice cine-va că ignoranța s'a pusă să derime cea-ce nu intellege, adecă totul.

Este de multă de căndu totu audu „Tîrgul-Vestei, Tîrgul-Vestei”, și rideau că de o pocitură neingeniosă, dero totu atâtă și neoffensivă, pentru că Tîrgovistea va ramăne totu Tîrgovistea, ca Ploiesci Ploiesci, ca Pitesci Pitesci, desigur etimologicii pot să facă din Ploiesci „Este-Plăoaia”, din Pitesci „Piticești”, din Cămeni „Căne-Eni” din Gaesci „Gaiă-Estă” din Focșani „Aună-defeșu”, din Tecuci „Te-Culei”, etc!

Căndu înse amă vedută într'unu ordinu de di pe ostire; căndu amă audită eșindu din gura Domnitorul „Tîrgul-Vestei” in locu de „Tîrgoviscea”, — spusa negreșită astă-feliu acăstă numire Domnitorul, — atunci amă credută că trebuie să proteste cine-va.

Rogă dero pre aceia cari aii schimonosită astă-feliu classica numire a vechiei capitale a Terrei-Românești, să-mi spuna unde aii găsitu, de unde aii trasă acăstă deducțiu? pentru că eū pot să dovedi, cu cronicarii ce cunoscă eū, in măna; cu autorii ce vorbesc despre noi; cu primele charte cunoscute alle părțiloru acestora, făcute prin allu XIV-lea (?) și allu XV-lea secolu, că Tîrgoviscea se dice „Tîrgoviscea”, precum și in itinerariul lui Mihaiu-Vitezelu, tipăritu la 1605, Tîrgoviscea se numesce „Tîrgoviscea”, și in limba latină și in limba germană, și inconjurarea Tîrgoviscei, unde se vede bătălia și aşedarea trupelor, se dice totu „Tîrgoviscea.”

Acestea numai sciindu-le eū, protestezu in numele gloriósei Tîrgoviscea contra tuturoru acelora cari schimbă numele cu care a străbattută ea pene la noi, dela inceputul ei care nu se scie de căndu va fi, de cine se va fi facută și ce insinuă pe atunci numirea „Tîrgoviscea.”

CESAR BOLLIAC.

(Din *Trompetta*)

ISTORIA CRITICA A ROMANILORU

IN MUNTEANIA PENE LA 1400.

Vedă nr. 93—132.

§ 3.

ACTIUNEA NATUREI.

(Urmare)

După cumă amă vedută, possessiunile Agatirilor se începeau la Dunăre, urcându-se apoi în interiorul pămîntului spre resărătă pene la teritoriul Neurilor, încătu nu pote a nu fi pentru noi de prima importanță de a ni forma o ideiă forte precisă despre hotările acestor din urmă.

Neuria — dice Erodotū — se întinde dela marginea orientală a Agatirsiei până la isvorul Nistrului, unde se întâlnesc cu frunțaria Sciției (115).

Prin urmare Neuriș se aflau spre appusū de Nistru, anume de partea și superioară, coprinind astă-feliu ceva din Galitia, Bucovina și o porțiune a Moldovei de sus.

Intr'un alt loc Erodotū nu mai spune, că o generație înainte de Dariu Istaspū, vrea să dică cu vr'o săsse secolii înainte de Cristu, Neuriș a fost lăcuită într-o altă teră, de unde și gonise multimea șerpilor, silindu-i și refugi la Budinī (116).

Urmăză dărō că regiunea dintre Nistru și Siret, unde lăcuiau Neuriș în timpul lui Erodotū, fusese deținută a Budinilor, împinsă apoi de invasiunea neurică cu multă mai departe spre nord-est, astă-feliu încătă a ceste națiuni în epoca „părintelui istoriei“ nică nu se mai învecinau măcar una cu alta, ci erau despărțite prin două popore intermediare, numite Androfag și Melanchleni (117).

Unde înse va fi fostă terra cea primitivă a Neurilor, pe care Erodotū o specifică în trăcături numai prin multimea șerpilor: ὅπις γάρ σφι πολλοὺς μὲν ἡ Χώρη ἀνέφενε?

Ne potu conduce la descoperirea adevăratului următorale cinci criterie:

1-o. Pentru ca Neuriș să fi allungat pe Budinī spre nord-est, năvalla cată să fi fostă făcută negreșită despre sudul său de spre appusū, una din două.

2-o. Erodotū întrebuinteză pentru șerpi cuvențul său, și tocmai acăstă espressiune a servită a numi din cea mai deosebită anticitate o urbe din Bugiacă cam dela gurile Nistrului, adică orașul de-șerp (118), din cauza multimii șerpilor; după cum se numia totuș din cauza multimii șerpilor Rodosul (119); după cum totuș din cauza multimii șerpilor se numea Ophiodis o insulă arabică (120), etc.

3-o. Bessarabia actuală, mai alături în partea și inferioară, este renumită prin reptilele selle, încătă colonelul russu Meier, carele o vizitase pe la 1790, dice că unu regimentu întregu de Muscali, cointinută atunci pe malul Nistrului între orașul Bender și satul Osmănesci, era su-

părată de *nenumerata multime de șerpi* (121), cea ce ni zugrăvesce de minune, pe o scară în miniatură, antica sōrtă a Neurilor!

4-o. Insula Fedonissi din gurile Dunării, celebră prin anticul templu allu lui Achille, pe care'l descrise pe largu Arrianu în dilele împăratului Adrianu (122), e cunoscută până astă-dăi sub numele de *Insula Șerpilor* (123), fiind plină de nesce șerpă „lungă și negru“ (124).

5-o. În fine, totuș în Bessarabia, în apropierea tărușorului Bălțile, se descoperi pe la 1830 unu bălaur de o mărime colosală, despre care noi vomu avă a vorbi pe largu mai la valle, datoră a observa de pe acumă numai atâtă că celebrul naturalist Eichwald, după ce'l essaminase în legătură cu testul lui Erodotū, nu s'a sfidă a'i da în consecință nemeritul nume de *Python Neurorum* (125).

Astă-feliu dărō primitiva locuință a Neurilor fusese cu sicuranță pe littoralul marinu dintre Nistru și Dunăre, său chiar de acolo mai încocă până la Prutu și Siret; o regiune adecuată, atâtă din punctul de vedere topografic precum și din celu zoologic, cu acea terra *sudică*, din care ei fugiseră în susu de grăza șerpilor, gonindu pe Budinī din Moldova nordică, din Bucovina, dintr-o parte a Galiciei, și aședându-se densiș în locul lor, unde i-a găsită de judecă definitivamente stabilită expediționea persiană în Sciția din anul 500 înainte de Cristu.

Și să se noteze bine că Neuriș nică nu putea să fugă dela gurile Dunării spre nord decâtă numai în acăstă unică direcție, căci să fi apucată ei să treacă Nistrul, dedea să răsupește șerpă, ba încă într-unu număr și mai mare, după cum dice însuși Erodotū: οἱ δὲ πλεῦνες ἄνωθεν σφι ἐκ τῶν ἐρήμων ἐπέπεσσον. (126).

Posițunea geografică a Neurilor, său mai correctă cele două poziuni geografice ale lor, cea primitivă în Bugiacă și cea posteriore în susul Nistrului, sunt dărō pe deplină limpedite.

„Părintele istoriei“ ni arrête aprōpe în fie-care regiune căte o specie animală mai respandită.

Până aci noi amu vedută:

La Siginii caii pletoși;

(115) Herod., IV, 51.—Cf. IV, 125.

(116) IV, 105.

(117) IV, 106-108.

(118) Strabo, VII, 4, § 16. — Plin., Hist. Nat., IV, 26: „amnis Tyra, oppido nomen imponens, ubi antea Ophiusa“. — Steph. Byz., verbo Τύρας. — Ptolem etc. — Să se constate, că noi nu ne pronunțăm aci, decă Ophissa este identică cu Tira, decă ea se află pe locul Akkermanului său allu Benderului, etc., căci totuș acestea nu se potu decide fără o prealabilă analisă, pe care o vomu face în *Istoria Critică a Moldovei*.

(119) Strab., XIV, 2, § 7.

(120) Ibid., XVI, 4, § 6.

La Agatirsă și în parte la Sciță — albine; Intre Nistru și Dunăre — șerpă; Ei bine, în terra cea nouă a Neurilor predominau la rândul lor lupi, încătu de îmbuldeala lor până și locuitorii săi căstigatu reputație de a fi cea ce se chiamă *lougarous* séu *wehr-wölfe*: „atâtă Sciță, pre-cum și Greci colonisați în Sciția — dice Erodotū — susțin că cumă-că fie-care Neuri se preface în lupu o dată pe anu în cursu de câte-va dille, redobândindu-să apo din nou formă umană“ (127).

Affără de astă particularitate de *licomorfă*, părintele istoriei ni spune că Neuri se tineau de obiceiele scitice, differindu de vecinii lor Agatirsă, alle cărora moravuri aveau unu caracter tracică.

După ideia chartografică a lui Erodotū, dela care nu este certătă a se abatte unu commentator, Sciția avea o configurație patrată: ἔστι δὲ ἡ τῆς Σκυθικῆς ὡς ἐουσης τετραγωνος (128).

In acestu modu territoriale limitrofe alle Agatirsilor și Neurilor, considerate la unu loc, încongău ânghiul nord-vesticu allu păratului scitică:

TIRSIİ NEURIİ.

SCITIA

Confederație scitică fiindu împărțită în triburi, pe cari Erodotū, după traful fie căruia, le distinge prin termenii de Callipidi, Nomadi, Alazoni, etc., se nasce acumă cestiunea: ca ce felu de Sciță anume voru să lăcuită în ânghiul cellu învecinat cu Agatirsia și Neuri?

Unu singur scurt passagiu resolvă până la unu punctu acăstă întrebare.

Ecce'lui:

Ὑπὲρ δὲ Ἀλαζώνων οἰκέουσι Σκύθαι ἀριστῆρες, διὸ οὐκ ἐπὶ σιτήσι σπείρουσι τὸν σῖτον, ἀλλ᾽ ἐπὶ πρᾶσι. Τούτων δὲ λατύπερθε οἰκέουσι Neuri (129).

Adecă:

„De'ncollo de Alazoni locuescă Sciță Plugarii, cari séménă grău, nu înse pentru usul lor, ci de vindare. Mai susu de această lăcuescă Neuri“.

Privindu din Olbia, Erodotū vedea lucrurile în următorul modu:

NEURIİ

PLUGARIİ

ALAZONII

OLBIA

Intr'unu altu passagiu, voindu a fi și mai

(127) IV, 105.

(128) IV, 101.

(129) IV, 17.

(121) *Opisanie Oczakovskija zemli*, Petersburg, 1794, in-8, p. 19.

(122) *Arriani Opera*, Amstelodami, 1682, in-8, p. 132-135.

(123) *Skalkovskii, Statisticzskoe opisanie Novo-rossiiskago kraia*, Odessa, 1850, in-8, t. I, p. 168.

(124) Köhler ap. Ukkert, III, II, 448: „Ueberall wimmelt es von Schlangen, die lang und schwarz sind.“

(125) *Articolul „O evropeiskom udavie“, în Zurnal Mi-*

nisterstva Narodnago Prosvieszenia, t. 21, sect. 7, p. 31

sqq.

(126) IV, 105, în concordanță cu IV, 20. — Cf. Rzaczynski,

Historia naturalis regni Poloniae, Sandomiriae, 1721, in-8,

p. 249.

esplicită, Erodotu dice că Nistrul și Bogul și apropiile cursurilor lor în regiunea Alazonilor : *ναντ' Αλάζωνας* (130).

Atâtă ni agăunge.

Sciții Plugari, ca unii ce erau limitrofi cu Neuri și cu Alazonii totu d-o-data, nu puteau lăci aiurii decât spre appusul de Nistru, căci spre răsăritul ei nu încăpeau de Alazoni și nu s-ar fi putut învecina cu Neuri.

Spre appusul anume de porțiunea mijlocie a Nistrului, fiind că cea superioară, precum amă vedută mai sus, aparținea Neurilor.

Cu altă cuvinte, Sciții Plugari, *ἀροτῆρες*, ocupați Moldova centrală.

Inse ore numai atată?

După Erodotu sunt ramura cea mai occidentală a Sciților, fiind că nici unul altu tribu, absolutamente nici unul, nu este menționat nicărui mai spre appusul de densișii.

Deci dela Nistru până la Olt, adeca până la Agatirsi, era regiunea cea agricolă a Sciției, unde se cultiva grâul, nu înse pentru usul localu, ci de vîndare.

Erōșii commerciului pe scenă!

Erōșii Dunărea!

Zonile cîmpenă și danubiană a României ni apară sunt acum două miile patru sute de ani întocmai totu atâtă de plugare, săpoi anume de vîndare, eră nu pentru usul localu, după cumu elle sunt chiaru în momentul de față!

Singura diferență este că 'n locul Sciților figură Români, unii și alții crescute prin aceiași acțiune a naturei.

Pliniu celu betrânu ni spune că 'n timpul său, vrea să dică pe la începutul erei creștine, întrăga Dobrogiă actuală era ocupată de Sciții Plugari, veniți de pe mallul nordic allu Dunării : „totum eum tractum Scythae Aroteres cognominati tenuere“ (131).

Acea occupație se întemplase înainte de Cesaru, căci sub Strabone Dobrogiă era degia cunoscută sub numele de *Sciță-mică*, prin opoziție cu Sciția cea mare despre crivăț (132).

Acăstă mărturia a lui Pliniu întărește primitiva poziție geografică a Sciților Plugari, *Aroteres cognominati*, *ἀροτῆρες*, anume în România, căci numai de aci ei puteau trece în Dobrogiă.

Noi avem înse la mâna o altă confirmăriune și mai ponderosă.

Eforu, geogratu grecu posterioru lui Erodotu d'abia cu unu secolu, în intervalul căruia nu se schimbase încă mai nemicu în aspectul etnograficu allu regiunii danubi-

ane, ni arrêtă pe Sciții Plugari totu accolde unde' i vețuserăm u Erodotu : în anghelu nordu-vesticu dintre Agatirsi și Neuri.

Ellu dice :

Πρώτους δὲ παρὰ τὸν Ἰστρὸν εἶναι Καρπίδας εἴησκεν Ἐφόρος, εἶτεν Ἀροτῆρας, πόστω Νευρός. . (133).

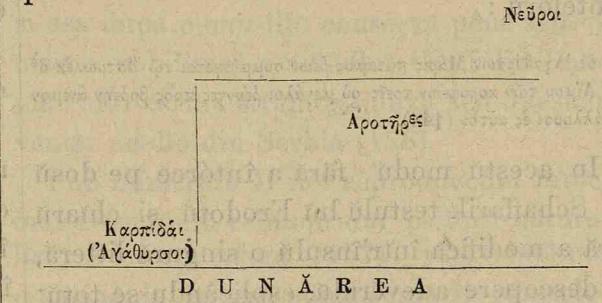
Adeca :

„Deca treci Istrul, primi locuitori sunt cei din Carpați, apoii Plugarii, în fine Neuri.“.

Carpați lovindu-se cu Dunărea anume în Oltenia, este învederat că prin *Καρπίδαι* Eforu înțellege pe Agatirsi lui Erodotu.

Pene și espressiunile sunt identice : *παρὰ τὸν Ἰστρὸν* *σέντες* *ἀπὸ μὲν Ἰστρὸν* după care apoii *πρώτων* *Καρπίδαι* intr'unul și *πρώτων* *Ἀγαθύρσων*, în cellu-l altu (134).

O dată acestu punctu stabilitu, ecc și perspectiva lui Eforu :

Epitetul de *Καρπίδαι*, datu Agatirsilor de cătră Eforu, este fără remarcabilu, nu numai că cea antea mențiune nominală a *Carpațiilor*, deru încă și ca cea mai vechiă formă a numelui topicu : *Muntenia*.

Nedepindinte de cestiu origini naționale, acestu epitetu a trecutu apoii ca monumenire dela Agatirsi cătră successorii loru territoriali Daci, a căroru o ramură totu din Terra-Românsca se dicea *Carpi* (135), și 'n fine dela învinși Daci l'a primitu erōșii în aceiași regiune cuceritorele legiu romane, traducendu'l priu *Montani*.

Si ceia-ce nu e mai puținu importantu, *Carpați* essistă chiaru astă-dă ca nume viu în gura poporului numai și numai în Muntenia, unde se chiamă *Carpatini* unu munte de peste Oltu în Gor-gi și unu altul de dincoce în Muscellu (136), adeca ambi tocmai în locașul Agatirsilor *Καρπίδαι* și allu Dacilor *Carpi*.

Carp, devenită *Carpa-t* prin suffissul definitiv *t*, pe care noi îllu observarăm mai sussu în *Pru-t*, în *Sere-t*, în *Ol-t*, însemna

(133) *Fragm.* 78, ap. *Scymnum Chium*, vers. 102.

(134) *Herod.*, IV, 100.

(135) *Vopiscus, Aurel.*, XXX.—*Iornandes XVI* : „Carporum tria millia, genus hominum ad bella nimis expeditum, qui saepe Romanis infesti sunt.“—*Eutropius*, IX, 15: „Carpis et Basternis subactis, Sarmatis victis (Diocletianus et Maximianus)“—O inscripție daciană în *Gruter*, LXXXV, 9: „G. Val. Serapid. a Carpis liberatus pro salute sua et suorum.“—Ma clari decătu totu e *Zosimus, rec. Bekker*, Bonnae, 1837, in-8, p. 22, lib. I, cap. 20; p. 30, I, 31; și mai aliesu p. 213, IV, 34: „Καρποδίκαι“.—Nu mai citim pe *Ptolemaeus* generalmente fără confusă, carele pune între Peucini și Bastarni pe *Καρπάνων*, *Geogr.*, III, 5.

(136) *Frundescu, Dict. topogr.*, 98.

munte nu numai la Agatirsi și la Daci, ci încă se pare a fi avută acella-si înțellesu în diverse limbe primordiale, despărțite una de alta prin origine și prin spațiu, căci noii vedem la cele două capete oppuse alle Europei munți *Carpetani* în Spania (137) și muntoasa insulă grăecă, cunoscută degia lui Omeru sub numele de *Κράπαθος* séu *Κάρπαθος* (138).

Erodotu, deși ma-mai contimpurenu cu Eforu, totuși nu menționă Carpați.

Dérū se poate șă ca ellu să nu fi audiu nemicu, dela amicii sei din Istria și din Olbia, despre unu giganticu crescutu atâtă de apropiatul de Dunăre și de Pontu.

Schaffarick crede că Hemu, *Λίμνος*, se referă în Erodotu nu numai la Balcanu, ci și la Carpați.

Ellu dice :

„Stefanu Bizantinul pune pe Agatirsi în „Hemu. Este dérō certu că amendoue creșcetele, acellu din Tracia și acella ce desparte Muntenia de Ardélă, ambele legate „prin cataractele Dunării, au fost cunoscute anticilor sub numele de Hemu, adeca „omētosu, cuvenitul indo-european de aceiași „rădăcină cu Hima-laia, cu Imaus etc. Cându „Erodotu, IV, 49, adduce din Hemu rîurile Atlas, Auras și Tibisis, în cari noi reșunoscem Oltul, Giulu și Temeșul, cată „să se înțellegă Hemul nordicu, deși testul, din erroarea copistilor séu chiaru a „autorului, are βορᾶν, eră nu νότον“ (139).

Schaffarick nu probéză prin nemicu identitatea Atlasulu, Aurasulu și Tibisisulu cu Oltul, Giulu și Temeșul.

Este o fără nudă afirmație.

Ellu dice : așă voiu! și se mulțumesce cu acăstă imperiosă manifestare a unei voînte nerătonate.

Si mai ciudată este arbitrară prefacere din βορᾶν în νότον, schimbându-se *nordul* în *sud* fără cea mai slabă umbră de argumentație, séu măcaru de plausibilitate.

In passagiul, pe care 'lă citéză celebrul archeolog boem, Erodotu se pronunță limpede, după tōte manuscrisele și după tōte edițiunile, cumu-că „trei rîulete curgînde spre nordu se vérsă în Istru din culmile Hemulu“, (140).

„Curgînde spre nordu“, *ἥροντες πρὸς βορέην*, este totu ce poate fi mai decisivu pentru a demonstra, că Atlasul, Aurasul și Tibisi-

(137) *Plin.*, III, 2: „Oretanis jugis Carpetanisque. — Strab., III, 2, § 3.

(138) *Herod.*, III, 45.—*Strab.*, X, 5, § 17.

(139) *Slow. Staroz.*, 383. nota 31.

(140) Noi admitemu aci în testu fericita corecție a lui Mannert, *Geograph.*, VII, 8, carele pune o μεγάλοι, căci pe termul bulgaru nu se vérsă în Dunăre nici unu rîu mare, ei totu rîulete, precum observă și Rawlinson, *History of Herodotus*, London, 1862, in-8, t. 3, p. 36, nota 3. Constatăm înse că pentru porțiunea nostră propriă în interpretație lui Erodotu, ambele lecturi sunt indiferenți.

sul scăldău Bulgaria, în privința căruia Istrul e nordic, eru nici decum România, de unde râurile se pot versa în Dunăre numai spre sud.

Pliniu celu betrân, când vorbesce despre Tracia, ni spune întocmai ca și Erodot, că din Hem se versă în Dunăre trei ape : „ex Haemo, Utus, Escamus, Ieterus (141).

Ieterus este cu certitudine rîul Iantra, pe care Bulgarii îl numesc pînă astăzi Ieter (142), și nicare lesne se poate recunoscă Atlasul lui Erodot nu numai prin identitate fonetică : *atr=atl*, dăr pînă și prin importanță, căci la reversarea lîngă Siștovii acestu rîu prezintă în adevăr un volum foarte considerabil.

Escamus allu lui Pliniu s'a prescurtat la locutorii moderni ai Traciei în *Osma*, contractându-se după aceiași procedură limbistică prin care totu Osma a devenit vechiul oraș spaniol Uxama.

În fine *Utus*, mai correctu *Vtus*, corespunde cu rîul actualu *Vid* sau *Vit*, de assemenea isvoritoru din Hem și tributaru allu Dunării.

Auras și *Tibisis* alle lui Erodot sunt dăr *Escamus* și *Utus* alle lui Pliniu, adecă *Osma* și *Vid* din dillele noastre, pe cari în desertu săru încerca Schaffarik său orăcine altul a le strămuta printre trăsura de condeiu pe termul nordic allu Dunării.

Și totuși este forte adevăratu cumu că Erodot, ca și fontâna de unde luase Stefanu Bizantinul aserțiunea despre locuința Agatirilor în Hem (143), înțellege sub acestu nume nu numai Balcanul, dăr încă și acea ramură a Carpaților care se întinde dela cataractele Dunării pînă la Vrancea și mai în colo, despărțindu Terra-Romanescă de Temeșiană și de Transilvania.

Este forte adevăratu, măcaru că Schaffarik n'a reușit să demonstre.

Nu trebuie să mutăm în Dacia rîuletele bulgare, ci să le lăsăm în pace la locurile lor; nu trebuie să înlocuim pînă prin vîtor, contra litterei și spiritului testului; nu trebuie să returnăm pe Erodot, ci numai să lă pătrundem; eccet totu!

Părintele istoriei dice, că Atlasul, Aurasul și Tibisisul curg din Hem în Dunăre spre nord.

Dăr decă Hem este numai Balcanul, se putea să altu felu decătu spre nord?

Deci în ideea lui Erodot era posibilu ca unu fluviu să curgă totu din Hem și totu în Dunăre nu numai spre nord, ci încă și spre sud.

Fără o asemenea posibilitate aru fi absurd de a mař adăoga de prisosu πρὸς βορέην?

Vorbindu despre fluviele Scitiei și alle Agatirsie, Prutu, Siretu, Oltu, Erodotu nu dice niciar că ei se versă în Dunăre spre sud.

Totu astă-felu ellu n'ar fi spusu niciar că Atlasul, Aurasul și Tibisisul se versă în Dunăre spre nord, decă Hemul era numai Balcan, căci aru fi commisă peccatul banalităii.

Fiindu înse că Hemul pentru Erodotu se affla și la sud și la nord de Dunăre, se pune semneficativul pînă. Fiindu că fără acăstă lîmurire era peste putință a ghici poziunea acelorui rîulete.

Din Hemul nordic se versă în Dunăre Oltul, din Hemul sudic se versă totu acollo trei rîuri, eccet dăr înțellesul cu vintelor :

Ἐκ δὲ Ἀγαθύστων Μάρις ποταμὸς ῥέων συμμίσγεται τῷ Ἰστρῷ. ἐκ δὲ τοῦ Λίμου τῶν κορυφών τρεῖς οὐ μεγάλοι ῥέοντες πρὸς βορέην ἀνεμονούσι εἰς αὐτὸν (144).

In acestu modu, fără a întorce pe dosu ca Schaffarik testul lui Erodot, și chiaru fără a modifica într-însul o singură litteră, se descopere adevărul, esplicându-se totu d'o-dată de ce fontâna lui Stefanu Bizantinul așea pe Agatirsie în Hem.

Pentru părintele istoriei, decă nu și pentru cei-l'alți antici, Hem era întrăga sistemă alpină, allu cării amfiteatru formeză basinul Dunării de giosu, adecă dela Eminedagă în Dobrogea și pînă pe la Pétra în Moldova.

Carpații galiciani, cari se lungescu în susu între Polonia și Transilvania, erau pră-departați de ambele puncturi de informație alle istoricului grecu, atât de Istria precum și de Olbia, pentru ca ellu să fi bănuită legătura loru de continuitate cu Balcanul și cu munți Terrei Romanesci.

Totuși nici despre ei nu putea să nu fi avută o dosă ore-care de noțiune.

Nadezsdin susține, cumu că Erodotu va fi înțellegendu anume acăstă estremă ramură carpatină prin „munți cei nali, stâncosi și nestrăbătuți“ (145), din dosul cărora locuiau terribili griffoni păzindu comore de aur (146), ceia-ce trebuie considerat — dice criticul russu — ca o allegorică allusione la minele din Ardél.

Argumentele selle sunt :

1-o. E peste putință ca Erodotu să fi avută în vedere munți Urali, trecendu nebagate în semă Carpații, cari sunt fără comparație mai aprópe;

2-o. Nu e de creduță să fi agiunsu pînă

la audul Scitilor aurul siberianu, și totuși să nu fi sciută ei nemică despre avuția auferă a Transilvaniei;

3-o. După mărturia lui însuși Erodotu, Greci din coloniele pontice adesea călătrău pînă la pările acelorui munți, ceia ce nici decum nu se poate admite în privința Uralilor (147).

Toți commentatorii căutați „munți cei nali, stâncosi și nestrăbătuți“ mai susu de Marea Caspică (148); unu nu s'aștăta merge pînă la China (149); archeologul moscovit a cutedat singură protesta în numele bunului simțu, strigându : opriți-vă la cîsta orientală a Carpaților !

Dăr argumentaționea i e slabă.

Nadezsdin a nesocotit unele puncturi forte importante, cari dau și mai multă tări demonstrații selle, servindu totu d'o-dată a preveni obiecționile.

Terra griffonilor ni appare în Erodotu ca și cându aru fi fostă la marginea lumii.

Peste patru său cinci secolu în urmă armoniosul Ovidiu trăia la gurile Dunării, cunoscă d'aprópe totu gîntile barbare învețase a vorbi geticesce și sarmaticeșce, se întîlnia mereu cu Scitii, cu Meotii, pînă și cu Colchi; mai pe scurtă, ellu era multă decătu orăcine în stare de a se familiariza cu oriințele Europei.

Ei bine, regiunea carpatină era și pentru densul margină lumii.

Ellu scriea la Roma :

„Văi, cătu de vecinu îmi este capetul pămîntului, și cătu de departe e patria !“

Heu ! quam vicina est ultima terra mihi,
At longe patria est. . . (150).

Său :

„Aci între Geti essilatū singură la estremitățile lumii !“

Solus in extremos jussus abire Getas. . . (151)

Său :

„Trăescă la margină pămîntului, la capetul globulu !“

Ultima me tellus, ultimus orbis habet. . . (152)

Ponticele și Tristele lui Ovidiu offeră la fie-ce passu esclamaționi de acăstă natură, cari sunt atât de potrivite pentru a ni explica pe griffoni lui Erodotu cei de peste noue mări și noue terre.

Dela mărele poetu allu Salmonei să ni fie permisă a trece d'a-dreptul la unu bietu călugărui moscovit.

Ignorantu, necultu, fără să fi citit vre-o

(147) Nadezsdin, op. cit., 98—100.

(148) Heeren, I, 282, 299, 300.—Rennel, 437 sq.—Mannert, IV, 113 etc.

(149) Ritter, Erdkunde, II, 691, 765, 792.—Guignes, Mémoires de l'Académie des Inscriptions, XXXV, 451.—etc.

(150) Trist., el. IV.

(151) Ib., XII.

(152) Pont., ep. VII.

(141) Hist. Nat., III, 29.

(142) Aprîlov, Dennitza novobolgarskago obrazovanija, Odessa, 1-41, in-8, p. 104, 134.

(143) Cf. Suidas, verbo : Ἀγάθυστοι εἰδομέναι Βιβλίον.

(144) IV, 48—49.

(145) IV, 23, 25.

(146) IV, 27.

dată altă ceva decât Sânta Scriptură, pe care nu-i era dată s-o înțelegă, monachul Parteniū este unu feliu de Scitū ca cei din epoca lui Erodotū.

Ellu petrecuse mai multă timpă tocmai lîngă creschetul resăritenii allu Carpațiilor, și etă cumă illu descrie :

„Adessea amă amblatul pe acesti munți și „mă urcamă pe culmile lor, pentru că să „mă măngăie curiosul spectacol durerile „melle. Te uști în patru părți, și nu vedă „nemicu : nici câmpu, nici orașe, nici sate, „ci vedă numai munți accoperiți cu codri, și „mă susu de munți nescăpătă găle, eră „șescu nicairi. Uni munți fumă ca dintr-unu „incendiu, alți rădică trômbă de pară; ace „stea sunt aburi, din cari se facu nori, și „din nori essu ploile. Adessea mi s-a întem „platul a vedea încă ceva : susu pe munte „tempă frumosu și luminăză sōrele, găosu „între munți spēndură nori și se aude unu „surdă sgomodă de tunet; apoi cându te „întorcă în valle, și se spune că a fostu o „plăiă grozavă, că a tunat tare, și tu stându „pe munte nu scieai nemicu. Astă-feliu sunt „Carpați!“ (153)

Parcă citesci pe Erodotū despre grozăviele munților nordici, pe cari ellu însuși nu-i veduse, ci numai audise din a doua séu a treia mână povestindu-i-se cu o naivitate speriată de cătră allu-de călugăru Parteniu!

Pentru a ne încredește acumă într'unu modă plasticu de originea famosului mitu allu griffonilor, — fie în Asia, unde l'u pôrtă sculptat ruinele Persepolis (154), fie în Europa, unde l'u citimă în Erodotū, — noi vomu începe prin a pune aci de 'naintea ochilor următoarele două figure :

I.

II.

Sub numărul I este griffonul dacicu, adeca așa după cumă illu vedemă pe misterioasa cutiă descoperită în Bucovina de amicul nostru d. Panaiotenu-Bardasare (155), și așa după cumă illu conservă pénă astă-dī marca nobilitară a némulu Gryf din Polonia, allu căruia strămoșu Jaxa séu Jacsiciu venise acollo din Serbia (156).

Sub numărui II noi reproducemă intocmai desemnul renumitului pictor-naturalistu Victoru Adam (157), reprezentându o specia de vultur cunoscută în ornitologia sub diversele numi de *vultur fulvus*, *vultur ruber*, *vultur aureus*, *vultur baeticus*, etc.

Acăstă colossală passere, care intrece prin volumă și prin puterea sforului pe celle mai mari acuile, este generalmente rară, căci se ascunde pe culmile celle mai inaccesibile, dărui se găsesc totuși din cându în cându pe tôte crescetele Europei meridionale, în Alpi, în Pirenei, în Rodopu, mai allesu în Carpați (158), rădicându-se la nordu pénă 'n Prussia (159), unde înse ea devine mai mică, precumă devină acollo mai mică înși-să munți.

Décă vomu mai adăoga acumă că penele acestui vultur, după cumă indică pénă la unu punctu chiaru numele séu de *vautour fauve*, sunt de aceia-să culore cu pérul leului (160), atunci înțellegemă și mai lesne creațiunea mitologiculu griffonu, cellu puținu a cellu europeu, fiindu-că soțul séu din Persia

(155) Reprodusă în Urcăria, *Bulletinul Instrucționii Publice*.

(156) Nakielski, *Miechovia sive promptuarium antiquitatum Monasterii Miechoviensis*, Cracoviae, 1634, in-f., p. 10. Illu citamă mai cu preferință decât pe heraldicu polonu Paprocki, Okolski etc., ca unul ce studiasi după înseși documentele originale istoria familiei Gryf.

(157) *Oeuvres complètes de Buffon*, ed. Flourens, Paris, s. a., t. 5, pl. nr. 95.

(158) Gerbe, *Vautour*, în Orbigny, op. cit., XIII, 48 : „Le „vautour fauve. Des hautes montagnes de la Hongrie, du Tyrol, de la Suisse, des Pyrénées, du midi de l'Espagne et de l'Italie.“

(159) Rzaczynski, op. cit., 430.

(160) Klein, *Historiae avium prodromus*, Lubecae, 1750, in-4, p. 43 : „Vultur aureus, vultur fulvo colli, pectoris et „pedum colore: the golden vultur, Gold-Geier. Superat mag „nitudine aquilam nigram.“

se aprópia mai multă prin configuraționea capulu de tipul acuilei propriu disce.

In Urali griffonul cellu realu nu există, încă că pe cellu imaginari noii nu-lu putemă căuta acollo.

Si nu l'u putemă căuta acollo cu atătu mai vîrtoșu, cu cătă regiunea griffonulu în genere trebuie necesarmente să fie învecinată cu regiunea leului, căci este impossibilă a imagina cine-va *acuila-leu* într'o teră, unde nu se afflă nici o ideiă despre o giumentate forte essentială a acestei compoziționi.

In timpul lui Erodotū, și chiaru cu secoli mai încoce pénă la Traianu și mai găosu, leii ființău încă la costele nóstre în Tracia, după cumă attestă în unanimitate toți scriitorii anticitați (161).

Ecce dărui cu istoria naturală în mâna că nici este permisă cuiva de a rădica pe griffoni în direcțiunea crivățulu mai susu de Carpați!

Nu numai în Urali, dărui pénă și cu multă mai la sudu în Anglia nu s'a vedutu nici o dată vulturul cellu aurosu, prototipul griffonulu, încă cătă unu celebru ornitologu britanicu abia putuse căpăta tocmai din Tiroul unu singuru exemplarul împăiatu (162).

Este dărui cert că „munți cei naliți, stâncosi și nestrebătătuți“ aici lui Erodotū sunt puru și simplu Carpați resăritenii, continuați negreșită în susu pénă'n Boemia.

Vorbindu despre cuvintele române *sgripisoru* și *pagiură*, cari sunt cu vîcuri anterioare colonisării romane, noi vomu reveni mai la valle cu mai multe noue irresistibile probe assupra acestei interessante cestiuni.

De astă data dobândirea unei depline convicțiuni, pe care mai-mai o obținea degă argumentaționea cea necompletă a lui Nadezdin, ni se pare a nu avea nevoie de o mai bogată desvoltare.

La nordu de Agatirsă, la appusă de Neuri, la nordu și la appusă de Scită și de celălalte giță învecinate, locuiau fantastici griffoni anume în actuala Transilvaniă, a cării avută minerală nu putea fi esportată cu înlesnirea aurulu din Oltenia, căci lipsă Dunărea și mai stă pedește gigantica galleria de stânce peste stânce, aşa că numai de pe piscurile acellei necunoscute terre se vedeau mișcându-se nescăpătă vulturii, asemănăți la culore, la putere, la aspectu cu leii, și murmură o brumă de veste cumă-că

(161) Herod., VII, 125, 126 — Aristot., *Hist. Nat.*, VI, 31; VIII, 28. — Pausanias, VI, 5. — Plin., *Hist. Nat.*, VIII, 16. — Aelian., III, 21.

(162) Willughby, *Ornithologiae libri tres*, Londini, 1676, in-f., p. 35 : „Vulturis aurei pellem ad nos aliquando missam „ex Rhoetis Alpinis, rostro adhuc et cruribus haerentibus dum „contemplarer hoc modo descripsi. Multa hic vultur communia habet cum genere aquilae alpinae, sed per omnia major „est.“

(153) Parthenii, *Skazanie o stranstvi po Rossii, Moldavii etc.*, Moskva, 1867, in-8, t. I, p. 16—17.

(154) Bähr, *Excursus de gryphis*, in op. cit., II, 653—5, unde gruppă ipotezele contradictorie ale lui Völcker, Veltheim, Heeren, Ritter, Malte-Brun, Link, etc.

din dossulă acestoră monstri se ascundă tezauri....

Pentru ca natura Munteniei în epoca lui Erodot să fie urmărită pînă 'n capăt, nici măcar remâne Dunărea.

Aveam de desbătută aci două puncturi, cari ambele, grația desfașurării analitice de mai susă, pot fi rezolvate în puține cuvinte :

1-o. Indouitura fluviului ;

2-o. Podul lui Dariu.

Erodot dîce că hotarul Scitiei despre Tracia se începe acolo unde Istrul face o întorsetură în fața acestei din urmă : *κόλπον δὲ ἀγρεύον τῆς γῆς ταύτης* (163).

Uitându-ne la mappa Dunării de giosă, noi vedemă numai două locuri, în cari fluviul își schimbă direcția cursului într-un mod destul de marcat :

1-o. Lîngă Galați ;

2-o. In Oltenia.

Punctul sănteriu este inadmissibil, căci atunci nu numai termul resărîtenă allu Oltei, deră nică măcaru Siretul întregu nu mai intră în teritoriul sciticu, ceea-ce aru offeri cea mai flagrantă contradicție în contestul lui Erodot.

Și să se noteze bine că dênsulă nu putea nici într-un casu a committe o gravă erore tocmai în privința regiunii de lîngă Galați, fiindu pusă aşa dicendu față 'n față cu Istria, de unde o vedeau cu ochi și o pipăia cu degetele.

Remâne deră vrîndu-nevrîndu numai punctul allu douilea, pe care prin urmare e peste putință a nu 'lă admittre, de oră-ce nu avemă altul ca să ne încurce latitudinea allegorii.

Câtă de correctă, câtă de scrupulosă este Erodot în totu ce nu se depărtă de gurile Dunării, probă e descrierea expediției scitice a puternicului monarcu allu Persiei Dariu Istaspă pe la anulă 510 înainte de Cristu.

(Va urma)

HASDEU.

(163) IV, 99. — Despre acceptiunile cuvîntului κόλπος în Erodot, vezi Schweighäuser, Lexicon Herodoteum, Argentorati, 1824, in-8, t. 2, p. 50.

BANULU MIHALCEA

Urmare. Vezi nr. 142.

§ 33.

Cronica sassescă din Brașovă sub anulă 1600 luna iuliu 1 rapportă că : Doctorul Petz, trămisu de împăratul nemțescu, nu voi să se apropie de Alba-Iulia, unde se affla Mihalcea-Vodă, pînă ce nu se

trămisse ca ostatecă la Praga Banulă Mihalcea (1).

Nu scimă de că bătrânul diplomată s'a fostu dusă și de astă-dată la curtea nemțescă.

Bethlen — care deși scrie aprópe cu unu secolu mai tardiu, totuși poate fi considerată ca o fontană pentru istoria acelui timpuri, — arréta numai că : Mihalcea-Vodă a trămisă la Mihalcea Banulă ce se affla în Clușu pe Franciscu Alard și pe Andrei Becsar, ca tustrei să plece la Satmară unde se affla doctorul Pezzan (2), spre a-lă invita să vină la Alba-Iulia unde'lă acceptă cu nerăbdare Dieta; solul nemțescu fiindu înse bănuitoru, trămisă lui Mihalcea remaseră zăloge în acelui orașu, și numai astă-felii Petz avu curagiulă d'a veni la Mihalcea.

Assemenea nu găsirămu în nici unu scriitoru că : Mihalcea să fi însoțită pe vitezul Mihalcea în strălucita campană din Moldova, care-i dede în mâna acesta terra.

Presupunemă înse că ellă trebue să fi remasă în Ardélă pentru a conduce affacerile pînă la întorcerea Domnului.

§ 34.

Norocitele și mari isbândi, cari împlură lumea de fala numelui română, facusseră acumă pe Mihalcea Domnă allu întregei Dacie.

Unu micu poporu, insuffletu de o mare cugetare și luminată de rădele viue alle stellei lui Mihalcea, arătase că ori-ce némă are o missiune providențială de împlinită, și că în acesta nația, peste capul cărui trecuse atatea norociri, încă viuă scînteia divină a expansiunii....

Vissarea iubită a voevodilor mari ai Românilor se împlinise de voevodulă celu mai mare și mai viteză din vîculă allu XVI, și uitatele vremuri alle vechimi veneziau mai strălucite în mintea nepregetătorului butașăi ai Coloniei Trajane.

Déră legile nestrămutate alle lui D-deu, cari pentru împeticata minte a omului sunt numai hazarduri, nu lăsăra a se veseli mai multă nația română la banchetul gloriei întinsu sub cortul lui Mihalcea; și glasulă cobitoru allu clopotul reștriștel vesti negurele cumplitei nopți în care se intunecă pentru totu-d'a-una vivificătoarele scînteie alle stellei Domnului Română.

Neticnitulă bătrână Mihalcea care, vîdendu pusse'n fapte indemnurile și nazu-

(1) ... missus ab imperatore Germanorum Doctor Petz, propius accedere noluit, nisi Michael Vaida ob-sides Pragam dimisisset. Misso igitur Banū Mihalceum, accessit praefatus Doctor Petz. *Chronicon Fuch-sio-Oltard.*, p. 158.

(2) Bethlen, op. cit. t. IV, p. 506.

ințele selle, sorbia cu dreptă cuvîntu nesătiōssa licore a gloriei, trebui — pentru nefericirea lui și amărăciunea puținelor dille ce-i mai remăsesă pe strîmtulă vîgașu pămîntescu — trebui dicu să 'ncerce, ca și domnulă seu, nenorocitele bollotări alle sörtei, și să trăiescă a vedé cumu norulă de vigelia allu dușmaniloru înverșunați din tôte pările dăramă pétră peste pétră grabniculă edificiu, rădicată cu atâtea valluri de sânge și opintiri titanice alle Erculelui română.

„Vai! căci nu ne-amă putută opri aci, — esclama-vomă cu Bălcescu, — în culmea triumfului nației române oprindu împreună cu noi și timpulă și istoria! Pentru ce, după draga povestire a atatoru norocite și mari isbândi, să fimă osindîti a descrie și cruntele nóstre nenorociri?!“ (1)

§. 35

De aci 'nainte Mihalcea Banulă ne mai despărțindu-se de Mihalcea, istoria sea se cufundă cu a eroului.

Acellea-și loviture alle destinului, acel-lea-și sufferințe, acella-și sfîrșită incunună viuăta ambiloru Mihal.

O răpede privire numai assupra cellor următe :

Nobilimea ungurăscă, sumeță d'a-și pleca trufașulă capu sub stapanirea română, spăimîntată d'a se vedé far'de veste lipsita de privilegii ei și inghițita de elementul română, începu să compleze négra trădere assupra capului lui Mihalcea.

Imperatulă nemțescu, distrasă puțină din obicînuitele-i visari și occupațiuni astrologice, începu să vîdă pericolulă eminente ce'lă așteptă din partea vitezului română; și spăimîntată de ambițiosele lui planuri, trămisă pe Basta, generalulă trupeloru nemțesci, să privigheze de aprópe tôte pasurile lui Mihalcea și — cându va fi timpul — să se arunce în spatele lui și să'lă dobore.

Sultanulă turcescă, vîdendu că singură nu poate nemică face contra putului de ursu allu Olteniei, alergă la planul să battă pe Români prin Români, și trămisă în taină 40,000 galbeni lui Eremia Movila ca să facă óstă în potriva lui Mihalcea.

Regele Poloniei, înfricoșată de vîțea sa-bia a domnului română, care în două dille imbucătise ostile strălucitul Cancellara polonu Zamojski și devastasse Pocuția — se temea fórte d'a nu se împlini vestea ce-i trămisese Mihalcea că : „peste puțină are să-și imbrace voimici în Leopole și să-i plătescă în Zamosciu“ (2).

(1) N. Bălcescu, *Istoria Românilor sub Mihalcea Vitezul*, manuscrift.

(2) *Relatione del Regno di Polonia*, ms. în colec-tiunea d-lui Papiu.

Ellă voia să prefacă țările române în palatinate polone și să surpe cu desăvârsire pe vîzul domnului român; și spre realizarea acestui scop, cu cine altă decât nu cu Români, și din Români decât nu cu Movilescii, se putea mai bine servi, aceste unelte orbe ale lui Zamojski, spioni măștări cari trădară pentru căți-va anii de domnia cea mai sănătă causă și pe celu mai vîzul domnului allu nămului român!

Totu-d'a-una străinulă a găsitu pîntre noi instrumente necessarie infernalelor lui planuri.

Astă-feli Ungurulu, Némulul, Turculu, Polonul, Tatarul, pînă chiar și Români vîrduți străinilor, totu se coalisaseră contra unu singur om, care cu fruntea senină asculta urletul visorului apropiat și cu credința orba în stăua sea ținea capul neclintit.

Ardelul clocoindu isbucni ca unu vulcanu, și semnalul se dede.

Ici nobilimea maghiară înversunată contra lui Mihaiu se strunge la Turda, chiămându pe d'o parte în agitoru pe Basta, pe de alta pe Sigismundu cu Turci și Poloni; și cându cei mai străluciți sfetnici ai lui Mihaiu, Banul Mihalcea și Radu Buzescu, veniră a întreba pe nobil ce voescu — ei îi dederă affară din adunare cu rușine (1).

Colo Basta își mișcă infricoșata sea armă, dirigîndu-se spre Mirislău; mai colo norul acella negru vestesce apropiarea de noui dușmani Poloni și Turci.... și în astă învalmașela teribilă, năpte cumplită, singura sabia uriașă a Voevodului Română scîntiază în negure și opresce pe locu — dărui pentru puținu timpu — meschinele instrumente alle geniului reu!..

Diua fatală pentru nămul român și pentru Mihaiu, 18 septembrie 1600, veni.

Mirislău — Waterloo allu Bonapartului Românilor, prima și ultima învingere a acelui geniu resboinic care ca Annibale vechim trecu de 2 ori Alpi Daciei cu armia sea; Mirislău, locu de gelană allu ori-cărui âme românesci; câmpie selle se scăldară în sângele română; undele rîului Mureșu, roșiatice ca cerul în apusul sărelui, rostogoliră cadavrele ostensorii lui Mihaiu; și la acea priveliște teribilă ca față morții, în acellu ragetu allu mielor de sufflete espirânde, în acea plăie

de glonțe și de pucișă, Voevodul Română în locu d'a parasi câmpul săngerosu allu luptei, sta nemîșcatu pe callul seu — în mâna stângă stegul cellu mare allu armiei, în drepta sabia sea cea uriașă — eru în giuru' Mihalcea Banul cu căți-va căpitan implorându'lă cu lacrimele în ochi a lăs fuga, căci dușmanul s'apropie și viueta e în primeșdiă (1).

Sublime momente de devotamentu, cându omul uita că este carne și osse, și ascépta ca stâncă neclintită în vîrfulu moșnegului Carpatu a trăsnetelor detunătore loviture!

§ 36.

Dela Mirislău Mihaiu împreună cu Mihalcea se duse cu grabă la Belgradu, apoi la Făgărașu unde se affla domna Stanca, și de aci cu restul aruate din Transsilvania și cu ostile strînse în Terra Românească — după ce închiaia pace cu Basta, lăsându ostateci pe femeia și copiii sei — plecă in Moldova contra lui Zamojski.

Infrântu la Siretu de nenumăratele trupe polone, se strecură prin Transsilvania în Terra Românească, strînse osti in grabă și și dede o nouă întînire cu Zamojski la Telegenu aprópe de Ploiesci. Invinsu și aci de artilleria polonă și indemnarea Cazaciloru, cari prin păduri și crânguri isbiau armia românească, Mihaiu se duse la Craiova ca să stringă alte osti din părțile acellea (2). O nouă victoria facu pe Zamojski stăpânul și peste Muntenia, și intrându in Tîrgovisce puse domnul pe Simeonu, fratele lui Ieremia Movila din Moldova, cu condiția de a întreține cu a patra parte din veniturile țărui trupule polone ce remasera cu dênsul spre a'lă apéra.

Le 25 noembre 1600 Mihaiu își incercă încă o data norocul în săngerosa băttalia dela Argeșu — dărui și aci fu battutu (3).

Strîmatoratu acumu de tote părțile, desolatul de aceste răpedi teribile loviture alle sörtei, sleită in forțele selle, dărui încă neagăunsu la desperare, Mihaiu se hotaresce a se duce însuși la împératul, cu alle cărui osti — să nu uitâm — se battuse la Mirislău, luându cu sine pe Banul Mihalcea — soțulu seu nedespărțit — și la 25 decembre 1600 cu 70 însi căllari și 12 trăsurre agîunge la Vienna (4), după ce cumperă cu 2000 galbeni voia dela Gasparu Cornișu d'a trece prin Transsilvania (5).

(1) Vezi în Spontoni, *Historia della Transilvania*, p. 118—119, descrierea acestei nenoroci băttâl.

(2) Heidenstein, *Rerum Polonicarum libri*, Frankfurt, 1672, pag. 359 — 362.

(3) Idem, p. 363—364.—Pauli Piasc i Chronica gestorum in Europa singularium, Cracoviae, 1648, p. 189.

(4) I. A. Thuani Historiarum sui temporis, în Tes. mon. istor., t. 1, p. 242.

(5) Bethlen, t. IV. p. 609.

In totu drumul pînă aci Mihaiu sufferi multime de calamități și ingurie. „In multe locuri — dice însuși ellă in memorialul catră Rudolfu — sâră pe omeni met și-i ucciseră fără nici o considerație. Din castellul Deva indreptară tunurile assupra mea, și innecară in Mureșu pe maș mulți dintr'au mei, și aceste nevoi le avuți nu numai într'unu locu, ci prin totă Transsilvania. Ne-mulțamiți cu atâta, trămisera cărti la Baia-de-Crișu spre a rescula lumea in contra mea. Assemenea intărîtă pe soldații din Lippa și din castellul Ineu; fiindu înse maș pe glosu cu puterea, nu cudeără a attacă pe ai mei.“ (1)

Contemporanul Iacobu Frank relatază că : Mihaiu fu primitu cu multă onore de Archiducele Mathia, și că Români lui Mihaiu erau imbrăcați tătăresc, avându arce, săgeți, busdugane și săbi argintite (2).

Rudolfu, afflându de sossirea lui Mihaiu in Vienna și de hotărîrea sea d'a veni la Praga, trămisse îndată la dênsul pe istriografulu seu Carl Magnus — care cunoscă pe Mihaiu încă din anul 1595 cu occasiunea venirii lui in Muntenia ca internuntu împératescu (3) — spre a-i spune să stea pe locu pînă ce lă va chiama împératul. După 3 lune de acceptare, Mihaiu-Vîzul dobîndi voia de a veni la curtea dela Praga (4), și in 23 martiu 1601 împreună cu 35 persoane, intre cari era și Banul Mihalcea, intră in capitala Boemiei. Onorul peste onori se facură lui Mihaiu, „acestui bărbat seriosu, erou vîzul și cercatul“ după cumă illu numesce Frank. Acestui cronicară mai rapporteză că într-o năpte salla in care dormiră omeniș lui Mihaiu se încăldi cu cărbuni aprinși, incuiându-se de servitorea casei astă-feliu incătu n'avea pe unde să éssă aburul și fumul de cărbuni, și că demaneta două din omeniș lui Mihaiu se găsiră morți in patu, eru cinci se bolnaviră forte reu. Multă presuppuneau că acesta a fostu o precugătă incercare de a-i perde (5).

§ 37.

Banul Mihalcea, care cunoscă destullu de bine cumă mergu lucrurile pe la curtea nemțescă și prin ce anume mișu-lóce se

(1) Thesauru de monumente istorice allu d-lui Papiu t. 1, p. 268.

(2) Jacobi Franci Historiae Relationis continua bis dies 1601, mit Kupffern; gedruckt zu Hall bey Gräbern, 1601, in-4 (76—88 p.).—Bethlen, op. cit. p. 609.

(3) Balcescu, Revista Română, t. 1, p. 300.

(4) Essendo poco dopo stato avisato da suoi fautori Corteggiani, che potea comparire avanti Sua Majestà, con qualche sicurezza, come già fece. Spontoni, op. cit. p. 150.

(5) Locu citatū.

(1) Itaque Radulonem Cussarum, ac Mihalcaem Banum praefectum Crailovae absque mora misit, et per eos, ne in declarando se perduelle nimirum praeproperi esse vellent, sed suis quoque, quas haud vanas habeat, excusationibus aures preabeant, petebat. Sed legatis cum tumultu et seditione curia et comitio ejectis etc. Istuanus, *Historia Regni Hungarici*, Coloniae Agrip., 1724, p. 462.

póte căstiga ânima lui Rudolfu, nu puținu folosi lui Mihaiu prin înțelleptele selle planuri și dovedita-i esperiință în varie împrejurări; astă-feliu eroul, care era fórte înnegrită în fața împératului, sciu cu atâta măestria și elocință sa se apere de accusările ce i se adduceau și să captiveze ânima ipocritului monarchu, încâtă acesta, uitându temerile ce avea de dênsul și apprețuindu importanța cea mare a unui astă-feliu de bărbat — mai cu sémă în nescetimpuri cându Ardélul chiامase înapoi pe Sigismundu Battori la domnia și se închinase însăși Turciloru — nu sciu cum să multămășca și să onoreze mai bine pe Mihaiu, dându-i 100,000 galbeni și óste ca să adducă la ascultare și supunere pe Transilvan (1).

La 3 augustu 1601 Mihaiu Vitézul și Georgiu Basta, în fruntea a 10 mii de pedestri și 8 mii călări, dedera strălucita bătălia dela Goroslău, în care înfrînserea cu desevîrsire armata lui Sigismundu Battori. Mihaiu fu brațul și ânima acestei victorie. Ellu desfășură aci miraculosele-i talente militare și o bărbăția vrednică de faimă numelui seu, încâtă unu scriitoru — inamicu declarat allu lui Mihaiu — nu se pote stăpâni d'a nu esclama :

„Mare și tuturorù învederată a fostu vi-tezia lui Mihaiu-vodă în acéstă bătăia, și „succesul luptei n'a fostu mai micu decât „bărbăția și înțellepciunea Ducelui !“ (2).

Stéua care parea că appusese începu érōști a scăpara scînteî de mărire assupra némului român, și vulturul simîndu-si renascênda-i forță se gătia acumu să se arunce din noü și cu mai multa fură în fulgerosu-i sbor contra stolurilor de dușmani, cari illu credusseră imbîtrânit.

Dérū... ce nu pote face négra trădare !..

§ 38.

Séménța discordiei între Mihaiu și Basta, aruncată de împératul nemțescu, începuse degăda a-și da ródele selle.

Abia sabia implantată la Goroslău în pâncele inamicu se ștersese de sânge, și ne-întellegerile dintre voevodul român și generalul impératescu erau aprópe a se traduce într'o bătăia formală. Éccë ce găsimu în Hevenesi : „In bătăia dela Goroslău Hađuci și Serbi de sub Mihaiu Vodă aú fostu luată sépte-deci și două de stéguri

dela ostașii lui Sigismundu. Basta a cerută stégurile acestea să le trămită ellu la împératul, éru Mihaiu Vodă din sfatul Banului Mihalcea și allu Comissului Leca i-a respunsu : că fiindu luate prin ostașii sei, ellu vrea să le trămită la împératul. Érōști a trămisu Basta să-i dea stégurile, pentru că lui i-a fostu încredințat totu resboiul, și se cuvine ca din mânele lui să mărgă stégurile la împératul; și Mihaiu Vodă érōști nu le-a datu, ci după aceia găndindu-se i le-a trămisu prin Toma Capreoli și prin Aloisiu Radibrad; pentru lucrul acesta Basta s'a maniatu fórte pe Mihaiu Vodă“ (1).

Urra neîmpăcată și négra invidiă a lui Basta era nestinsă. Vădendu că domnul român și-a luată singură stăpănairea Transilvaniei, că este în punctul d'a-lü goni din Ardél și a amenința însăși împărăția germană, se hotără a'lù uccide hoțesce — planu infernalu pe care 'lù essecută în cîmpul Turdei.

§ 39.

In fine venise și momentul d'a-și luanborul de pe pămîntu străgănitul dero colossal suffletu allu lui Mihalcea.

Indată ce Mihaiu fu assassinat, Unguriu lui Basta puseră mâna pe Banul Mihalcea și'lù arruncară în temnită.

Indignația sguduindu-ne cu forță realității, se refusă penei posibilitatea d'a descrie grozavele torture și munce la cari fu suppusu patriotul ministru român. Este destullu a cugeta de câtă crudime pote fi capabilă selbateca posteritate a Huniloru — acei nomadî din fundul Asiei, pe cari Ammianu Marcellinu îi numia la apparitia loru în Europa : „unu productu bastardu allu infernului“!

Ei bine ! In vîrstă de 72 anni, Mihalcea sufferi tôte aceste crudimî cu o bărbăția rară, pénă ce în fine espiră în celle mai nomenoșe torture... (2)

Spontoni spune că : „Mihalcea fiindu cercetatu în închisore, nu negă relațunea reutaciósă ce facuse lui Mihaiu despre curtea împărătescă și tristele sfaturi ce'i dese; descoperindu în acellași timpu tra-

(1) *Manuscriptum Hevenesi*, t. 68, p. 101, apud Sincui, *Chronica Românilor*, t. 3, p. 287. — Accesit et hoc inter rationes caedis Michaelis Vajvodae, quod dum ad vicum Gorozlo de Principe Sigismundo victoram reportassent Bastani, vexilla, quae exercitus Michaelis a Transylvanis eripuerunt, Basta ab eo repetebat etc., sed Michael, ex consiliariorum suorum consilio, ex quibus erat praecipuus Michael Ban recusavit id facere.“ Bethlen, t. 5, p. 42.

(2) Ex ministrorum Michaelis praecipuis Michael, Ban cognomine, aetate septuagenario proiectior, capitul, diuque tortus, tandem in custodia mori est coactus“. Bethlen, t. 5, p. 47.

tatele ce facuse Mihaiu cu Turculu și cu multe alte națiuni barbare; arrestandu totu-d'o-data și serisorile ce erau făcute spre acestu scopu. Aceste lucruri bine dovedindu-se, spre a-și primi o cuvenită resplată pentru faptele selle fu miseramente strugulatū“ (1).

Se pote că Mihalcea, fiindu suppusu la chinuri, să fi descoperită înțellegerile selle și alle lui Mihaiu cu Turci, precum și tôte planurile loru — de óră-ce acumu perisse acella care singură putea să le essecute, și necessitatea de a le ținé ascunse incetase d'a mai essiste.

Impreună cu Mihalcea se mai omorîra încă alți trei-deci de boeri din cei mai de frunte; cei mai mulți abia putură scăpa cu fuga (2).

(Finea va urma)

Gr. G. TOCILESCU.

(1) „... di che egli essendo stato esaminato, non nego la relatione maligna, c'havea fatto di quella Corte, e i tristi consigli c'haveva dati; scourendo nel medesimo tempo li trattati c'haveva il Valacco con l'Ottonano e con molt'altre Nationi Barbare; manifestando insieme le lettere, che per tale effetto eran seguite. Le quali cose essendo state giustificate; per che gli havesse il premio decente delle sue opere, miseramente fu strangolato“. *Historia della Transilvania*, p. 171.

(2) „Ex hominibus ejus trecenti simul caesi, reliqui, ad duo millia, fuga dilapsi fuere“. *Heidenstein*, op. cit., p. 375.

CONGRESSU INTERNATIONALU

DE ANTROPOLOGIA

ȘI ARCHEOLOGIA PRE-ISTORICĂ.

(Fine. Vedî nr. 142)

După espunerea plină de sciință a abatelu Bourgeois vine rondu învățatulu d. G. de Mortillet, directorul secțiunii pre-istorice a Museului de anticități dela Saint-Germain, ca să espună classificatiunea ce a adoptat pentru acestu Muzeu.

Étta acesta classificatiune :

Etatea petrei.

A. Epoca paleolitică, séu a petrei clopite.

a. Instrumente de pétră.

1. Epoca Saint-Acheul.

2. Epoca de Moustier.

3. Epoca Solutré.

b. Instrumente de pétră și de ossu.

Epoca Magdalenei.

B. Epoca neolitică séu a petrei polite.

Epoca Robenhausen.

Invățatulu d. Mortillet a caracterisat fie-care din aceste epoce ; a schițat fauna, fisionomia industrială și chiară artistică, și acea etnografică.

Astă-feliu după dênsul epoca Saint-Acheul este preglaciara ; omul, de unu tipu fórte inferioru, aprópe bestialu, cu fruntea turtită, cu ar-

(1) Michael, Valachus, provincia sua excussus, ad Rudolphum Imperatorem proficiscitur, a quo honorifice excipitur, et liberaliter habetur, et sequenti anno, exercitu instructus, remittitur in Transsilvaniam, ad sua recuperanda. *Chron. Oltard*, p. 174.

(2) Bissellius in *Tes. de mon. ist.*

cada sprăncenei forte desvoltată, era contimpurianul elefantului primitiv, *elephas antiquus* și *primigenius*, și allu ipopotamul, și instrumentele sălile se mărginău la unu silexu ciosplitu în formă de toporū.

In epoca următoare, elefantul este înlocuit de către mammutu, o altă specie de elefantu părosu și cu cămă, dovedă pipăită că temperatura devenise mai umedă și mai rece.

Instrumentele omului sunt mai variate: posdează cuțite, ferestrae, vîrfuri de săgeți de formă triangulară, înse fabricate totu din silexu, eru nu din ossu. Se găsescu puține de assemenea instrumente în pescere, în cari omul avea pe atunci unu inamicu teribilu, ursul pescerelor, *ursus speleus*.

In epoca Solutré appare arta; se manifesteză prin animale sculptate său mai bine gravate pe petră.

Epoca Magdalenei, epocă mai civilisată, este caracterizată prin întrebunțarea simultană a petrei și a ossului pentru fabricarea de obiecte; arta este mai înaintată; se găsescu cörne de renu fasonate și gravate. In privința faunei, pe lângă mammutu și ursu, apare renulu, callulu, boulu, ș.c.l.; cu alte cuvinte omul a făcutu unu pasu mare spre progresu.

Intre această epocă și epoca neolică există o soluție de continuitate neexplicată pînă astăzi; înse se pare că au apărutu rase noue, mai industriose și mai intelleginti. Agricultura nasce, industria se dezvoltă. În acestu momentu există cetățile disuse lacustre și dolmenele.

Dintre comunicatiunile făcute în urmă, una dintre cele mai interesante este aceea a învățatului doctoru Broca, relativ la trogloditi din Lâzăre (Francia). Pescera ce a visitat este situată lângă Saint-Pierre-des-Tripier, comună mică și forte puținu cunoscută.

Locuitoru o numescu pescera omului mortu.

După părerea d-lui Broca pescera a fostu destinată pentru înmormintare, căci în epoca petrei ciosplite omeni aveau obiceiu ca să și facă înmormântările în pescere, pe cându în epoca petrei polite își ingropau morți in dolmene, pescere artificiale. Doctorul Broca a găsitu în această pescera 19 hărți de omu, dintre cari mai multe le-a presintat Congressului. Aceste hărți sunt mici, înse spațiose; capacitatea loru este mare, și chiaru superioara hărzelor contimpurane; păreții sunt subțiri, formă lungurătă, fruntea desvoltată, conturanele fine și delicate; óssele corpului trebuie să fi fostu subțiri. Harcele cari se găsescu in dolmene, adeca la o epocă posterioară, sunt din contra grăse, mai puținu spațiose, mai puținu dolichocefale, apropiându-se de hărcele brachicefale; populaționea din epoca dolmenelor avea ósse lungi și o putere musculară mai mare decât a populaționi pescerelor. Nu este dîrō mirare că vîrstă rasă a dolmenelor să fi înlocuitu pe slabă rasă a pescerelor.

Fondatul pe aceste argumente, d. Broca nu admite soluție de continuitate între epoca petrei ciosplite și epoca petrei polite, ci o simplă transiție.

Generalul Faidherbe, care s'a illustrat atâtă de multă în ultimul resbellu, comunică Congressului observaționile făcute de densusu asupra dolmenelor din Algeria.

Dolmenele, după cele din urmă descoperirile archeologice, sunt nesce simple morminte. Multă timpu s'a crezut că sunt messe de petră, și învețații le-au considerat ca altaruri druidice.

După învățatul generalu dolmenele sunt unele și acellea-și în tôte părțile lumii; scopul pentru care s'a construitu este acella-și. Dolmenele din Africa sunt acellea-și monumente ca și cele din Europa. După ce a studiatu peste șesse miș de dolmene, generalul Faidherbe s'a convinsu că dolmenele, cari se găsescu d-a-lungul țermurilor dela Pomerania pînă in Tunisia, sunt opera acelui-și poporū, și că acelui poporū s'a dirigétu dela Nordu spre Sudu. Care este acestu poporū? Oratorul crede că este rasa blondă dela țermurile Baltice, cu alte cuvinte că blondii locuitoru de pe țermurile acestei mări aru si agăsescu pînă in Africa, și citează pentru a'și susține opiniunea trei argumente, și anume:

1-o. Se affla încă omeni blondi in Berberia.

2-o. Istoricii cei vechi vorbescă despre populaționi blonde, cari se afflau in acelle locuri înalte de cristianismu.

3-o. Cinci-spre-dece secoli înainte de Cristu populaționi blonde, venindu din părțile locului, au înălțit in Egiptul de glosu.

Rasa, alle cără remășite se affla in dolmenele Africei, era dolichocefala și forte mare. Legenda locală vorbescă despre acesti locuitoru ca de nisce giganti.

După cercetările făcute de generalul în patru-spre-dece din aceste dolmene, tallia medie a individelor aru si fostu de 1 metru 69c., socotindu și femeile, și de 1 metru 75c., decă se socotescu numai bărbați. Nică una dintre hărce nu era brachicefală; elle indicau totu-d'o-data profiluri forte intelleginti.

Onorabilul general spune că pe cându se află in Senegalu, a constatat in localitățile Nigerului de susu doue staturi puternice, locuit de omeni negri și cari aveau o organizație politică in destullu de înaintata; famillia regală are pelița camu albisoră, și pretinde că se trage din strămoșii albi. Multe indicii, și mai altele etnografice, illu facu să credea că această dinastia se trage din rasa dolmenelor.

D. Worsaae nu admite că poporul dolmenelor aru si venit u dela Nordu spre Sudu, ci din potrivă, dela Sudu spre Nordu, și și fondă credința sea pe aceea că armele și instrumentele afflate in dolmenele din Nordu sunt mai perfectionate. Affara de aceasta crede cumu-ca

dolmenele aru si opera mai multoru popore și mai multoru generaționi.

D. Desor se unesc cu d. Faidherbe întrucătă privesc rasa, și cu d. Worsaae întrucătă privesc proveniența meridională a acestei rase. Lipsa totală de dolmene între Marea Caspică și Scandinavia, drumul naturalu allu raselor dela Nordu, este unu argumentu dintre cele mai temeinice contra originii septentrionale a dolmenelor.

După cetearea mai multoru memorie importante, d. Ribero arrête că, după descoperirea abateli Bourgeois, a făcutu sapături in Portugalia și pare a crede că aru si găsescu probe despre existența omului in fauna pliocenă și in acea miocenă. Espune mai multe silexuri terțiare, pe cari le crede fassonate de mâna de omu. După cumu se vede, acăta comunicatiune a d-lui Ribero este unu argumentu mai multă in favoarea tezei omului terțiaru. O notă a domnului Dumont, relativă la silexurile terțiare presintate de d. Ribero, attrage și mai multă atenționea assupra acestei cestiuni importante. In același timpu d. Franks dela British-Museum a essaminatu aceste silexuri găssite in Portugalia, și a recunoscutu că mai multe sunt lucrate de omu; înse întrucătă privesc terrenul in care s'a dirigétu, și face rezervele sălile, căci nu l'a vădutu.

In fine vine și röndul abateli Bourgeois. Comisiunea, insărcinată cu essaminarea cestiuni rădicate de acestu învățat, cestiunea omului terțiaru, și presintă raportul; acăta comisiune a fostu presidata de d. Capellini.

Membrii comisiunii au essaminat 32 de mostre de silexuri presintate de abatele Bourgeois, și fie-care dintre densități și-a formulat opinionea.

D. Worsaae recunoște că mai multe dintre silexuri sunt lucrate de mâna de omu.

D. Van Beneden declară că nu se poate pronunța.

D. Desor nu admite că aceste silexuri sunt lucrate de omu.

D. Engelhardt admite că toporașele, sulele și răcăitorile sunt lucrate de omu.

D. Waldemar Schmidt recunoște că mai multe obiecte sunt fabricate de omu.

D. de Vibrage crede că cestiunea geologică trebuie studiată cu mai multă atenționă întrucătă privesc apele termale și metamorfismul.

D. Franks recunoște buna voință a abateli Bourgeois, și crede celii spuse de către densusu assupra formațiuni geologice in care a descoreditu obiectele essamineate. Admitte că răcăitora este lucrată de omu.

D. Steenstrup nu poate să admittă că aceste obiecte să fie fabricate de omu.

D. Virchow este de părere d-lui Steenstrup.

D. Neyrinck este de același opinie.

D. de Quatrefages recunoște că sullele și răcăitorile sunt lucrate de omu.

D. de Cartaillac primește că mai multe obiecte sunt luate de om.

D. Capellini este de același opiniune, exprimând dorința că o comisiune să facă cercetări la fața locului.

D. Fraas nu admite ca veri-unul din aceste obiecte să fie luate de om.

După cetearea acestui raport, abattele Bourgeois arrêtă că comisiunea nu a putut să se pronunțe asupra terenului în care a găsitu obiectele, fiind că acesta iera cu neputință; răgă înse pe d. Waldemar Schmidt, care a vădutu acestu teren, ca să spună părerea sa. D. Waldemar Schmidt declară că a fost la Tenay; a vădutu terenul și nu se îndouește despre autenticitatea sa; asemenea nu se îndouește despre silenția.

Ecce dero cestiunea omului terțiaru pusă la ordinea dillei și susținută de autoritatea științifice. Să sperăm că la viitoră intrunire a Congresului vomu avé o soluție pozitivă, care să nu mai lasse urmă de îndouială în spiritul unor invetăți eminenți ca d. Virchow.

Inchleându, d. de Quatrefages arrêtă că s'a stabilitu positivu în acăstă sessiune a Congressului, mai anteriu că populațiunile actuale coprindu între elementele loru reprezentanți numeroși dintre acea ai populațiunilor pre-istorice chiaru din etatea petrei; în urmă, că omulu a fostu în totu timpulu mai călătoru, că s'a respanditu mai multu pe suprafața globulu decăt u' a creduțu.

D. de Silva comunică că în Portugalia s'a găsitu o chârtă petrificată.

In celle din urmă, după propunerea făcută în numele consiliului de cătră venerabilul președinte d. d'Omalius, Congresul declară că, primindu cu mulțumire invitațiunea ce i s'a făcutu de către d. ministru allu Instrucțiunei Publice din Suedia, decide că va ține a șeptea sessiune în 1874 la Stockholm. Președința este conferită prin acclamațiune A. S. R. principelui Oscaru de Suedia. Comitatul de organizație este compusu din mai multe notabilități științifice, între cari și dd. Nilsson, Hildebrandt și Mantelius.

D. Hildebrandt mulțumesc Congresului pentru buna-voință cu care s'a primitu propunerea: „In nunele științei suedeze, allu guvernului meu și allu poporului meu, v' mulțumesc pentru buna-voință cu care onorați Stockholm și terra mea. Stockholm este camu depărtat, înse diverse considerații v' potu attrage. De parte de centru și de mlađa-di a Europei și de returnările de totu felul ce s'a petrecutu în acelle părți, civilizația epocelor pre-istorice e pututu să se desvolteze în Suedia treptat, pe deplinu și într'unu modu armoniosu. Aceste epoce ne-a lăsatu de moștenire remășițuri din timpul cei mai vechi, remășițuri bogate, numerose și demne de a fi studiate. V' promitu o primire sinceră și cordială. Suedia și-a

măntinutu rangul de putere mare prin operele săle pacifice, prin lucrările săle științifice și prin artele săle. „Poporul suedesu, liberu și instruitu, se aplică cu multă stăruință la studiile archeologice. Maestri și laboratori ai științelor pre-istorice, veți avea în poporul suedesu amici, după cumu veți fi șpeții guvernului meu.”

D. d'Omalius, felicitându Congresul despre armonia și conveniența care a presidat în deliberațiunile săle, declară închisă a șesea sessiune a Congresului.

Astă-feliu viitorul Congresu se va ține peste două ani. Sperăm că până atunci arheologii și geologii Români se voru sili a pregăti lucrări de a figura înaintea șmenilor invetăți, și voru face prin urmare ca și terra nostră să occupe locul ce i se cuvine în acăstă desvoltare a științelor pre-istorice.

(Din Revista Științifică)

P. S. AURELIANU.

VOCABULARU ISTRIANO-ROMANU

DIN MANUSCRIPTELE LUI

IOANU MAIORESCU.

(Urmare. — Vezi nr. 142.)

BOTRĂ, plur. BOTRE, cumetră, în Vallea Arsei, unde nu așa femeinul dela cumetru, pe cându cumetru așa. — *Taufpathin, in ihrer verwandtschaftlichen Beziehung zu den Eltern des Täuflings, sogen. Verwandschaft vom heil. Geist.*

BOU, plur. BOI, boă. — *Ochse.*

BOVANU, plur. BOVANE, (scurtat din bolovanu) bolovanu. — *Steinklumpen, Holperstein; nicht gut übersetzbar.*

BRAGHIESELE DE GIOSU, ismenele; SUSU, pantalonii. — *Unter- und Oberbeinkleider.*

BRAIDĂ, plur. BRAIDE, viță de vie. Se pronunță și *broaidă, broaide*, după datina locului. *Vinial (vignal)*, care insenmă vie, se dice uneori și de viță. — *Weinrebe.*

BRATU, plur. BRATE, brațu. *Portă in brațe, portă pe brațe, tine in brațe.* — *der Arm.*

BRECU, plur. BRECI, cătelu. *Acmea știu, cumu să lui brecu dicu, îmi respunse unu scolaru, după ce-i spusei numele cătelu.* — *Hündchen.*

BRENTA, plur. BRENTA, putină de căratu apă. — *Wasserfäßchen.*

BRIGU, munte. *Munte e usitatu numai în Jeiune. — Gebirge.*

BRITVA, plur. BRITVE, bricégă și briciu. — *Feder-und Rasirmesser.*

BRĒU, plur. BRĒNE, a) în Schitazza ca la noă pentru orice cingătore la femei și bărbați, b) în Vallea Arsei se dice în locu de chingă la cai. — *Gurt.*

BROAIDĂ, v. BRAIDĂ.

BRUȘESCU, A BRUȘI, BRUȘITU (slav), a ascuți. A ascuți nu le e cunoscutu. — *schärfen, zuspizen.*

BUDILĂ, plur. BUDILE, mațe. V. mațe. — *Eingeweide.*

BUCHIN, plur. BUCHINE, a) partea țeviei de pipă ce intră în gură; în Ardélă: ciutură; b) țigareta. — a) *Mundstück einer Pfeife, b) Cigarrenspitze.*

BUCVĂ (slav.), fagă. — *Buche.*

BUIĂ și BUIE, masc., găde, calău, (ital bujo). — *Henker.*

BULANTONU, v. BĂLĂNTONU.

BUMBACU, bumbacă. — *Baumwolle.*

BURICU, plur. BURICI, burică. Se dice în multe locuri, în Susnivezza, Letay, etc. Înse totu așa de ușită este *popacu*, dela croată popecă. — *Nabel.*

BUSCA, plur. BUSCHE și BUSCE, pădure. V. și bosca. — *Wald.*

BUŞNESCU, A BUŞNI, BUŞNITU, a săruta, a pupă, (amândoue aceste necunoscute). — *küssen.*

BUTOIU, plur. BUTÓE, butoiu micu, polobocelu, vasu micu pentru vinu, în Jeiune. V. *Butic.* — *kleines Fass.*

BUTICU, plur. BUTICI și BUTICE, vasu micu de vinu, butoiașu; se dice în Vallea Arsei, éru în Jeiune butoiu. — *kleines Fass.*

BUTIGĂ, plur. BUTIGE, prăvălie, dughiiană. — *Kaufladen.*

CĂ, că, pentru că, fiind că. — *dass, weil.*

CACICĂ, plur. CACICHE, (slav.), șerpe veninosu. V. sarpe. — *giftige Schlange.*

CAD, A CADÉ, CADUTU, a) cadu ca la noă, b) apanu. *Cade sórele, apune sórele.* — *fallen, untergehen.*

CAD, CADĂ, plur. CADÍ, CADE, caldă. Înse în acăstă formă e rară. De regulă dică coad. V. acollo. — *warm.*

CĂDEARĂ, căldare. — *Kessel.*

CĂDINĂ, lanțul de asupra foculu de care se acăta căldarea. — *Kette zum Anhängen des Kessels über dem Feuerheerd.*

CAIER, plur. CAIERE, ca la noă. — *Rocken.*

CĂLAMAR și CĂLAMĂR, plur. CĂLAMARE, ca la noă. Mai dică allătura cu acesta și *șcatiță*; în Jeiune însă mai usitată călamaru. — *Tintenfass.*

CALAPER, caloper, calaper. (?)

CALESIN, plur. CALESINE, calescă. — *Kalesche.*

CĂLIGAR, plur. CĂLIGARI, în Schitazza, maistru ce face *sciogle*, adecă călăunii său clobotele ce se chiamă *sciogle* său *ciogle*. — *Verfertiger von „sciogle“, einer Art Schuhe.*

CALIT și CALIT, mânză. Dică și *misg*, însă *misg* insenmă și catără. A face căliță, a fătă. Verbulă a fetă le lipsesc. — *Füllen, subst.*

CALTETA, plur. CALTETE, coci, călăunii său ciorapi lungi până în genunchi. Totu una cu *bicivele*. Amândoue în usu. — *Kniestrumppf.*

CAL, plur. CALI (l muiat) și *cai*, ca la noă. — *Pferd.*

CAMBESCU și CAMBIU, A CĂMBIA și CAMBIE, CĂMBIAT și CĂMBIET, a schimba. — *wechseln.*

CAMERĂ, plur. CAMERE, odaie. — *Stube.*

CÂMEȘĂ și CHEMESA, cămașă. — *Hemd.*

CAMIJOLA, plur. CAMIJOLE (ital.), blușă, minteană, haină de deasupra lungă numai până în cōpsă. — *Blouse.*

CĂMIN, plur. CĂMINE, hornu, coșulă pe care eseu fumulă. — *Schorenstein.*

CAMPAGNĂ (gn muiată, ca în ital.), cîmpie în Jeiune; dică și în locu de cîmpu. — *Feld, Ebene.*

CAMPAGNOL, CAMPAGNOLA, plur. CAMPAGNOLI, CAMPAGNOLE (gn muiat, ca în ital.), terenă, cîmpeană. — *Bauer, Landmann.*

CÂND, adv. a) ca la noă, b) după ce. Cându sórele cădură, după ce apuse sórele. Dică și după ce, însă rară. — a) *wann*, b) *nachdem*.

CANDELIRU, plur. CANDELIRE, fesnică. — *Leuchter.*

CANDELU, lumină, lampă. — *Lampe, Kerze.*

CÂNDU-I, cându e. — *wann (es) ist.*

CANITĂ, plur. CANITE, (sonul pe a), brăul fețelor. Se dice și *coaniță*. — *Frauengürtel.*

CANOBA și CANOVÂ, pimniță, cămară de conservată.—*Keller, Kammer zum aufbewahren.*

CANOVÂ, v. CANOBA.

CANTRIDĂ și CANTRIGA, scaună. In Schitazza.—*Stuhl.*

CANTRIGĂ, plur. CANTRIGE. V. *cantridă.*

CÂNT, A CÂNTA, CÂNTAT, a cânta. — *singen.*

CÂNTUNE, plur. CÂNTUNI, a) părete. Părete nău. b) unghiu, unghet. — a) *Wand, b) Ecke.*

CÂNTUNĂ, v. CANTUNU.

CAPU și COAPU, plur. CAPETE, ca la noi. — *Kopf.*

CAPARA, plur. CAPARE, arvuna. In Banată căpară.—*Angeld.*

CAPESCU, A CAPI, CÂPIT, înțellegă, (ital. capisco). E usitată la toți, întocmai ca și *intendesc* și securată *tendesc*. V. acollo.—*verstehen.*

CAPESTRU, plur. CAPESTRE, usitată numai în Jeiune in forma acésta. V. *cävestru.* — *Zaum.*

CÄPETAN și CÂPITAN, căpitană, duce, antiste, dregătoră, superioră.—*Capitän, Vorstand.*

CÄPETANIA și CAPITÂNIA, a) căpetanie, capetanie, demnitate de duce, superioritate, b) unu ținută in divisiunea administrativă, politică ori gludețiară allu căruia capă se numește căpitană.— a) *Vorstand*, b) Capitanie als *Verwaltungs-bezirk.*

CÄPITANU, v. CÄPETANU.

CÄPITANIE, v. CÄPETANIE.

CAPRÄ și COAPRÄ, plur. CAPRE și COAPRE, capră.—*Ziege.*

CAPUT, căpenegă (in Ardealu), manta.—*Mantel.*

CAPUTI (ital. capozzi), curechiu, varză.—*Urui au, urui nău capuți, că nău sădită* (uniu a, unii nău varză, pentru că nău sădită), mi s'a țisă in Gradigne, in casa lui Brancell.—*Kraut, Kohl.*

CÄRBURARU, cărbunară.—*Köhler.*

CÄRBURE, plur. CÄRBURI, cărbune.—*Kohle.*

CÄRBURE FOȘIL, plur. CÄRBURI FOȘIGLI (glumiță ca in ital.), cărbune de pământ, cărbune fossilă.—*Braunkohle.*

CARCU, A CÄRCA, CÄRCATU, încarcu. A și *cargu* și încarcu. V. acollo.—*laden, aufladen.*

CÄRCA, subst., plur. CARCE și CÄRCHE, (ital. carica), încărcațură.—*Last, Ladung.*

CÄRE, cu art. CAR-LE, plur. CARI, CÄRII; a căruia (rară) și de care, de cără, căruia și lu care se nău care—*welcher.*

CÄRE, CÄRELE, plur. CÄRI, căne. Cătelu nău, ci dicu brecă. V. acollo.—*Hund.*

CÄRG și CÄRGHESC, A CÄRGA și CÄRGHI, CÄRGAT și CÄRGHEIT; compusă *incargu*. Vid: cărcu.

CÄRIOLÄ, plur. CÄRIOLE, truda séu róba, eu care se cără pământ etc.—*Schiebkarre.*

CÄRISMA, paresimă, quadragesima, postulă cellu mare.—*Quadragesima-Fasten.*

CÄROFÄ, plur. CÄROFE. flórea garofă. Se dice și *carofă* după încredințarea lui Micetti.—*Nelke.*

CÄRPESCÜ, A CARPI, CÄRPITU, ca la noi. — *flicken.*

CÄRTÄ, chârtie.—*Papier.*

CÄRUTÄ, ca la noi. V. și *vosu*. — *Wagen.*

CÄSÜ, plur. CÄSI, ca la noi. — *weisser Käse.*

CÄSÄ, plur. Case, ca la noi. — *Haus.*

CÄSTÄU și CÄSTEÜ, a) castelă peste totu, înse rară usitată; b) numele propriu allu castelului de lóngă Fiume spre Nord-Vest. Pe chartă e scrisă Castua, Castva, modificată din numele românescu Căstău.— a) *Schloss ueberhaupt*, b) *Schloss Castua unweit Fiume.*

CASTELINU, plur. CASTELINE, castelă ruinată. ruine de castelă.—*Schlossruine.*

CÄSTIGU, A CAŠTIGA, CÄSTIGATU, (lat. castigo), a pedepsi. V. *pedepsescu*—*strafen.*

CÄTÄU, CÄTA, plur. CÄTÄI, CÄTE, a) ca la noi; b) adv. comparativă decâtă, d. e. *măi muntă cätă vale*, măi multă decâtă face, decâtă valorează.—a) *wie viel?* b) *Vergleichungspartikel als, das lat. quam.*

CÄT, ACÄTA, CÄTATU, a prinde, a inhăta, a acăta; v. *prindu*; dicu și *acătu*, înse rară. Din *cață* se compune *racață*, v. acollo.—*einfangen, ein-und aufhängen.*

CÄT-CE, îndată ce. In valea dintre Grobnič și Bredo, întrebându de drumă, o fată ce se affla să-pându cu frate-seu, îmi respuse: *cătă-ce esiti dia foara, subito vedeti Berdo*, îndată ce esiti de aici affară, vedetă d'o-dată Berdo.—*sobald.*

CÄTRÄ și COTRÄ, cătră.—*gegen.*

CAUT și CAVT, A CÄUTA și A CÄVTA, CÄUTATU și CÄVTAT, a căuta și a căta, adeca a vedé. In latinitatea evului mediu vine verbul cătare în acestă înțellesă: *cata*, id est videt. — *suchen und spähen, blicken.*

CAVACIU, plur. CAVACI, dicu Jeiunenii, alătura cu *fabru*. V. acollo.—*Schmied.*

CÄVESTRU, plur. CÄVESTRE, căpestră. In Jeiune dicu *cäpestru*. — *Zaum.*

CAVT, (v se pronunță abia, cu tôte aceste mai multă decâtă u), v. *caută*.

CE, interrog. ce de ce? *was?* — *warum?*

CEA, plur. CELLE, pron. dem. fem. ca și la noi, v. *cellă*. — *welche, weibl. Demonstr. pron.*

CEAFA, plur. CEFE, ca la noi. — *Genick.*

CEA-ISTA, acela. — *ebendieselbe.*

CEA-ISTO, formă neutră de la CEL-ISTU și CEA-ISTA. Acăsta e singura formă a genului neutră, ce amă afflată în pronume. La substantive în plurală se găsescă mai multe, d. e. *lucru*, plur. *lucră, cumpă*, plur. *cämpură*, etc.—*ebendasselbe, Neutrum des Pronomens cellă-istă, cea-ista.*

CEALÄ, ca Motii în Ardélă, în locu de *cela*. — *jener.*

CEA-MA'NTE-ZI, în Schitazza, alătăieră. — *vogestern.*

CEA-OATÄ-IERI, peste alătăieră. — *vorvorgestern.*

CEA-OATÄ-MÄRE, peste poimăne. — *ueber-uebermorgen.*

CEASTÄ, plur. CESTE, și ACESTA, ACESTE, acăsta. — *diese.*

CEBULÄ (in Jeiune) ceapă (ital. cepola); cei-lalti dicu *jbulă*. V. acollo—*Zwiebel.*

CELLU, plur. CEI, CEA, plur. CELLE, ca la noi. — *dieser, derjenige.*

CELLA-ISTU, fem. CEA-ISTA, neutr. CEA-ISTO, singura formă neutră în pronume, acella-și, totu acella. — *ebendeselbe.*

CEPÜ, plur. CEPURİ, ori-ce dopă, astupușu — *Stöpsel.*

CERÜ, cerü, ceriu. — *Himmel.*

CERÜ, plur. CERI, cerü, lemnă tare differită de stegiară, lat. *cerris*. — *Cerreiche.*

CERÜ, A CERE, CERSITU. Se congiugă: *cerü, cere, cerei, cerei, cerei, cerü, cerü*; Imperf. *cerșiamu* etc., Perf. *amă cerșită*; Futur. *cere-voi, cere-veri, cere-va*. Insémnă: a) *cerü*, ca la noi; b) *caută*. — a) *verlange*, b) *suche*.

CERBICE, plur. CERBICI, cerbice și grumasă. — *Nacken.*

CERISNE, cerașe. — *Kirschen.*

CERNÜ, A CERNE, CERNUTU, ca la noi. — *durchsieben.*

CERŞESCÜ, A CERŞI, CERSITU (in Jeiune), ca la noi. Dicu și *cerü*. — *betteln.*

CERTÜ, A CERTA, CERTATU, a se certa cu cineva, a se disputa. Vedî frasa citată la verb. *spusescu*. — *streiten, disputieren.*

CERUŞE, cenușe. — *Asche.*

CESINU (slav), usturoiu, aiu. La Istrieni aiu are altă însemnare. Vedî acollo. — *Knoblauch.*

CESTU, plur. CESTI, vid. *acestă*.

CETATE, articolată CETATA, plur. CETATI, cetate. — *Stadt, Festung.*

CE-VA, ce-va, ca la noi și nu ca la Tracoromâni. — *etwas.*

CHEMEŞE, în locu de CÄMEŞE, vedî acollo. CHIA vid. JIA.

CHIARU, CHIARA, plur. CHIARE, limpede, chiară, înse nici o dată ca adverbă în locu de tomai. — *klar.*

CHIDU, A CHIDE, CHISU, inchidu. (lat. claudo). Vid. *inchidu*. — *schliessen.*

CHIEMU, A CHIEMA, CHIEMATU, ca la noi. — *rufen.*

CHIEPT, plur. CHIEPTURA, CHIEPTURI, pieptă. Se aude și *pieptă*, déru rară. — *Brust.*

CHISMESCÜ, A CHISMI, CHISMITU, a migi, a închide ochii, a ține ochii închisi. — *Augen schliessen.*

CHITESC, A CHITI, CHITIT, arruncu, daū cu ce-va după cineva, daū cu arma, cu pușca. — *nach jemd. werfen od. zilen.*

CHLAD (slav). umbră. — *Schatten.*

CIA, se dice in Berdo în locu de *acea*. V. acollo. (Din Convorbită) (Va urma).

BIBLIOGRAFIA.

Dintre cărțile apparute de curând la lumina și despre cări ne rezervăm a vorbi mai pe largu cu o altă ocasiune, vom indica de astă dată următoarele două:

I.

Elemente de geografie, lucrate pre basile ultimelor modificări adduse în organizația Statelor și a celor mai nove date statistice; de Ang. Demetriescu;

Buccuresci, Impr. Radulescu, 1872, in-8, pagine 292.

Este una din puține și forte puține încercări de a nu lăssa scăla, după cumu se plâng ea ore-cându marele Bacon, să fie osândită ea singură a remané totu-d'a-una în cercul ideelor ruginite.

D. Demetriescu se silesce a se ținé in tote de progresul sciinței, și acăsta este cea mai mare laudă ce se poate face unui profesor, *la noi mai cu séma*.

II.

Fortificația improvisată de Brialmont; tradusă din limba franceză de Sergie Voinescu, majoru de Statu-majoru;

Buccuresci, tip. Curții, 1872, in-16, pagine 115 și planuri.

Interesul acestor opere este negreșită meritul autorului francez; déru totuși nu e puțină de a dice că d. Voinescu a tradus-o aşa de bine, precum nu ni s'a intemplat înca până acum de a citi scrisă românește assupra artei ostășesci *mai nică o carte originală*.

Dicemur *mai*, căci nă-am addusă aminte de unele buccăți din reposata „Revista Militară.”

ERRATUM.

In numărul trecut s'a pus din errore în titlul revistei: *15 septembrie* în locu de *15 octombrie*.

COLUMNĂ LUI TRAIANU

REVISTA SCIINTIFICĂ, LITTERARIĂ și INDUSTRIALĂ.

Esse la 1 și 15 alle fiecări lune, în formatu 4 mare, coprindendu o îndouită materie de cătă ori-care altă revistă română, și numai scieri originale, fără nici o traducere: istorică, științe economice, dreptă, medicină, științe naturale, poesiă, bibliografie, litteratură poporană, etc.

PREȚULU ABONAMENTULUI ESTE NUMAI:

Pentru capitală: 20 lei noui. — Pentru districte: 30 lei noui. — Pentru străinătate: 40 lei noui și 20 florini.

Acei domni, cari vor bine-voi a ni face 5 abonați, vor primi pe d'assupra unu abonamentu gratis.

Abonamentul este numai pe anu, începându totu-d'a-una dela 1 genariu.

La redacțiunea revistei se poate găsi o colecție completă pe anni 1870—71, anume 110 cölle, cu prețul numai de 40 lei noui.

Redacțiunea și administrațiunea se află în București, Callea-Mogoșoaia Nr. 172.

ANNUNȚURILE: 25 BANI RONDULU DE 30 LITTERE

CAILE FERRATE ROMÂNE

Mersulu trenurilor pe timpulu lucrărilor de reconstrucție pe intréga linie.

VALABILU DELA 8 (20) APRILE 1872.

LINIA BUCURESCI-BRAILA		LINIA BRAILA-BUCURESCI		LINIA BARBOSI-TECUCI		LINIA TECUCI-BARBOSI															
MERSULU QUOTIDIANU				MERSULU QUOTIDIANU																	
STATIUNI	Distanțe în kilometri de la București	Trenu nr. 1.		STATIUNI	Distanțe în kilometri de la Braila	Trenu nr. 2.		STATIUNI	Distanțe în kilometri de la Barbosi	Trenu nr. 3.		STATIUNI	Distanțe în kilometri de la Tecuci	Trenu nr. 4.							
		SOSIRE	PLECARE			SOSIRE	PLECARE			SOSIRE	PLECARE			Ora. Min.	Ora. Min.						
București		dimin.	11 20	Brăila		dimin.	5 00	Bârboși		dimin.	6 —	Tecuci		séra	5 —						
Chitila	10	11 42	11 44	Muftiū	22	5 48	5 51	Sebești	13	6 33	6 38	Ivesti	18	5 45	5 55						
Buftea	18	12 01	12 06	Ianca	39	9 29	6 37	Prevalu	30	7 20	7 26	Prevalu	41	6 52	6 58						
Perișu	30	12 34	12 39	Făurei	60	7 19	7 24	Ivesti	53	8 23	8 33	Serbești	58	7 40	7 45						
Crivina	40	1 00	1 10	Cilibia	80	8 09	8 14	Tecuci	71	9 18	dimin.	Bârboși	71	8 18	séră						
Ploesci Restaur.	60	1 53	2 05	Buzeu. Restaur.	99	8 58	9 20	LINIA ADGIUD-ROMAN													
Vallea Călugăr.	69	2 29	2 31	Monteoru	110	—	—	LINIA ROMAN-ADGIUD													
Albesci	77	2 45	2 50	Ulmeni	115	9 54	9 58	Mersulu tren. nr. 5 și 6 între Adgiud-Roman și vice-versa nu va ave locu în tote													
Mizilu	93	3 26	3 35	Mizilu	135	10 40	10 50	dilele, ci numai Mercurea și Dumiuica													
Ulmeni	113	4 18	4 22	Albesci	152	11 26	11 31	STATIUNI	de la Adj.	Trenu nr. 5.		STATIUNI	de la Ron.	Trenu nr. 6.							
Monteoru	118	—	—	Vallea Călugăr.	160	11 45	11 47	Adgiud		séra	5 00	Roman		dimin.	4 00						
Buzeu. Restaur.	129	4 56	5 18	Ploesci. Restaur.	169	12 11	12 33	Sascut	14	5 31	5 40	Galbeni	23	5 00	5 05						
Cilibia	148	6 2	6 07	Crivina	188	1 06	1 16	Racaciuni	31	6 25	6 35	Bacău	44	5 57	6 10						
Făurei	169	6 52	7 57	Perișu	198	1 37	1 52	Valea Séca	48	7 20	7 23	Valea Séca	55	6 37	6 40						
Janca	189	7 39	7 47	Buftea	211	2 10	2 15	Bacău	59	7 50	8 05	Racaciuni	72	7 25	7 25						
Muftiū	207	8 25	8 28	Chitila	219	2 32	2 36	Galbeni	80	8 57	9 00	Sascut	89	8 20	8 33						
Brăila	228	9 16	séra	București	228	3 00 d. amédă	—	Roman	103	10 00	séra	Adgiud	103	9 —	dimin.						

DIN SCRIERILE D-LUI B. P. HASDEU

se mai află de vîndare la administrațiunea revistei

COLUMNA LUI TRAIANU:

Istoria toleranței religioase în România: protestanți, catolici, mahometani, lipoveni și evrei. Edițiunea II. Prețul 2 lei noi.

Răzvanu-voda; dramă istorică în 5 acte în versuri. Edițiunea III. Prețul 3 lei noi.

Trei Evrei: Shylock, Gobseck și Moise; studiu litterar. Prețul 1 leu nou.

Talmudul, ca profesiunea de credință a poporului israelit; studiu filosofic.

Prețul 1 leu nou.

Industria națională față cu principiul concurenței; studiu politico-economic.

Prețul 1 leu nou.

Cine le ia d-o-dată, prețul total este: 6 lei noi, éru pentru Transilvania

3 florini.

Numai vr'o căte-va aă mai remasă din edițiunea I:

ION-VODA CELU CUMPLITU,

cu unu portretu și 10 gravure, aprópe 300 pagine. Prețul: 7 lei noi, éru pentru Transilvania 3 1/2 florini.

Se afă de vîndare la Typ. Curtii, Passagiul Roman:

PRAVILA LUI MATHEIU VV.

tipărită după edițiunea din anul 7160 allu lui Christ 1651.

INFAMIELE IMPERIULUI LUI NAPOLEON III

Traducție după GRISCELLI.

Prețul 1 fr.

• A eșită de sub pressă:

DIALOGU GERMANO-ROMANU

Coprindindu o mare colecție de toate dicerile celle mai necesare precum și conversațiuni; pentru institute și studie proprie.

PREȚULU 1 LEU n.